

En arbets- marknad för alla

Så kan integrationen förbättras

Fredrik Segerfeldt, Migro

migro

migro

En arbetsmarknad för alla

Så kan integrationen förbättras
Fredrik Segerfeldt, Migro

2013

Omslag & Layout:
Jonas Lovéus
loveus.se

Introduktion

En arbetsmarknad för alla – så kan integrationen förbättras har getts ut inom ramen för nätverket Migro. Rapporten är skriven av författaren och medgrundaren till Migro Fredrik Segerfeldt.

Om migro

Migro är ett forum för idédebatt om migration och fri rörlighet. Det grundades som en reaktion på den skeva svenska debatten där migration reducerats till integration och associeras med problem som diskriminering, segregation och bidragsberoende. Genom migro vill vi bredda perspektiven kring invandring i Sverige.

Migration har genom historien varit viktigt för ökat välstånd och säkerhet. Idag fortsätter det vara en kraft som bekämpar fattigdom, räddar oskyldiga liv ur konflikter och katastrofer och gör mer nytta än alla biståndsprocentmål världen har skådat. Människans frihet att söka sig dit där hon tror sig kunna skapa ett bättre liv för sig och sin familj borde vara ett självklart mål för alla.

Migro verkar för att belysa att öppnare gränser inte enbart är humanistiskt riktigt, utan att det också är ekonomiskt förmånligt. Det är absurt att bara associera invandring med utanförskap och fattigdom när migration historiskt varit en nyckel till ökat välstånd. En stor del av den svenska ekonomin är beroende av att människor vill flytta hit, arbeta och starta företag. Migration kan lindra demografiska utmaningar och tillföra arbetskraft och nya idéer samt öka handelskontakter och dynamik.

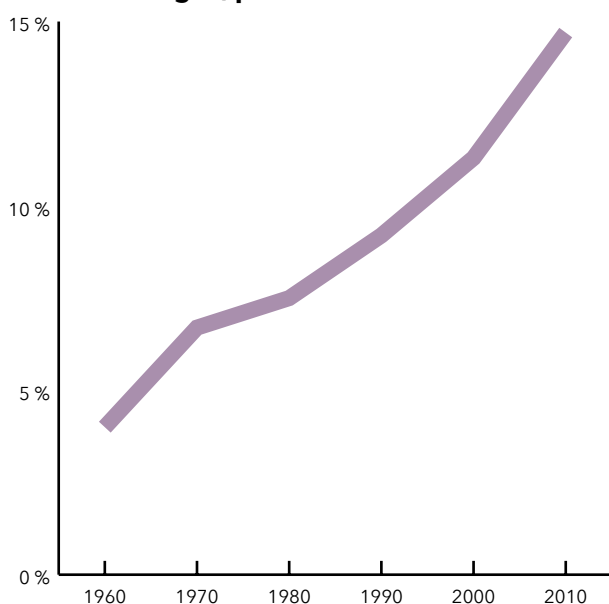
Vår verksamhet är ideell och drivs främst genom vår hemsida där vi löpande publicerar artiklar. Hösten 2012 publicerade vi boken Migrationens kraft av Johan Norberg och Fredrik Segerfeldt.

Läs mer om oss och vår verksamhet på www.migro.se

Invandringen och sysselsättningen

Sveriges befolkningsammansättning har förändrats drastiskt sedan 1960-talet. Numera är drygt 15 procent av befolkningen född i ett annat land. Nedanstående graf är illustrativ.

Utrikes födda som andel av befolkningen, procent

Källa: SCB <http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____26040.aspx>

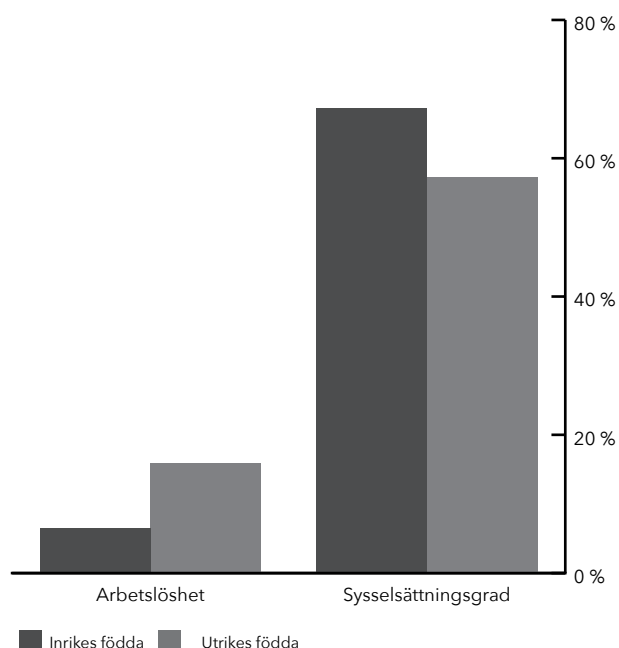
Migration är en mycket positiv företeelse.¹ Mänskans rörlighet över gränser och mångfald är positivt, ur en lång rad perspektiv. Det ökar friheten och rörelseutrymmet, ger ekonomiska vinster, höjer levnadsstandarden och bekämpar fattigdom och ger dessutom skydd till människor som riskerar död och förföljelse.

De allra flesta utrikes födda bidrar till svensk ekonomi genom sitt arbete, som anställd eller som företagare. 640 000 personer som är födda i ett annat land går varje vecka till sitt arbete. Nästan var sjätte person som jobbar i Sverige är född utomlands.² Invandrare står bakom vart sjätte nystartat företag.³

Samtidigt har Sverige problem när det gäller invandrares ställning på arbetsmarknaden.

Arbetslösheten bland utrikes födda är hela 15,9 procent, mot endast 6,4 procent bland inrikes födda. Sysselsättningsgraden bland inrikes födda är 67,2 procent, mot endast 57,3 procent bland utrikes födda.

Arbetslöshet och sysselsättningsgrad, 15-74 år, procent, 2012

Källa: AKU.

Under de senaste decennierna har invandringen till Sverige förändrats. Fram till början av 1970-talet hade Sverige främst arbetskraftsinvandring. Numera är det flyktingar och deras anhöriga som dominerar, även om det nyligen åter har öppnats upp för arbetskraftsinvandring. Dessutom har sändarländerna bytts ut, från främst inomeuropeiska till främst utomeuropeiska sådana.

Under samma period har Sverige fått ett problem när det gäller sysselsättningen bland invandrare. Under den förra epoken av arbetskraftsinvandring - under efterkrigstiden fram till början av 1970-talet - hade utrikes födda en högre sysselsättningsgrad än infödda.⁴ Nu är det alltså tvärt om.

¹ Norberg och Segerfeldt (2012) beskriver nyttan med migration ur en rad perspektiv.

² Joyce 2013.

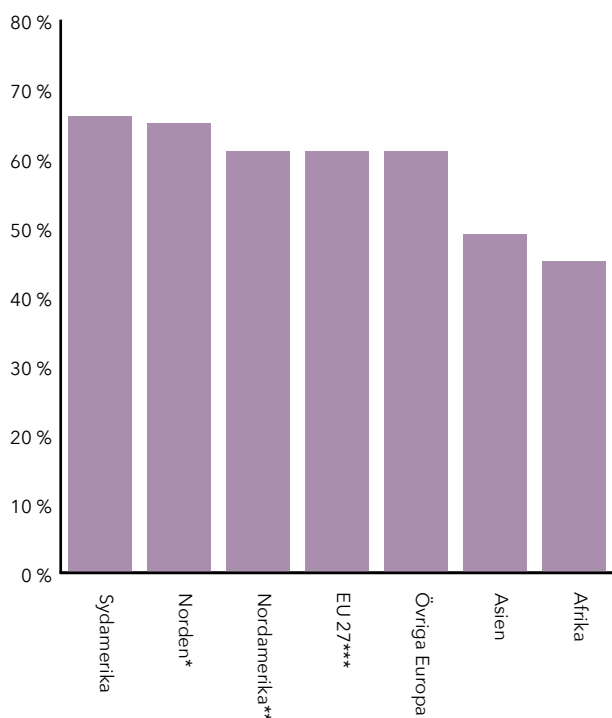
³ NUTEK 2008.

⁴ Ekberg & Hammarstedt 2002.

I såväl statistiken som debatten tenderar vi att behandla kollektivet "invandrare" eller "utrikes födda" som en homogen grupp. Det är en felaktig bild. I gruppen utrikes födda finns såväl högutbildade personer från rika, demokratiska länder som lågutbildade personer från fattiga, odemokratiska länder. De har inte samma problem på arbetsmarknaden.

Sysselsättningsgraden varierar starkt beroende på vilken region och vilket land invandrare är födda i. Lägst är sysselsättningen för personer med ursprung i Afrika, följt av Asien och Europa utanför EU. Med undantag för gruppen Latinamerika, varierar det alltså rätt jämnt med sändarländernas utvecklingsnivåer.⁵ Det är för människor från fattiga länder i Asien och Afrika de största problemen finns.

Sysselsättningsgrad efter födelseregion, 2010, 25-64 år, procent

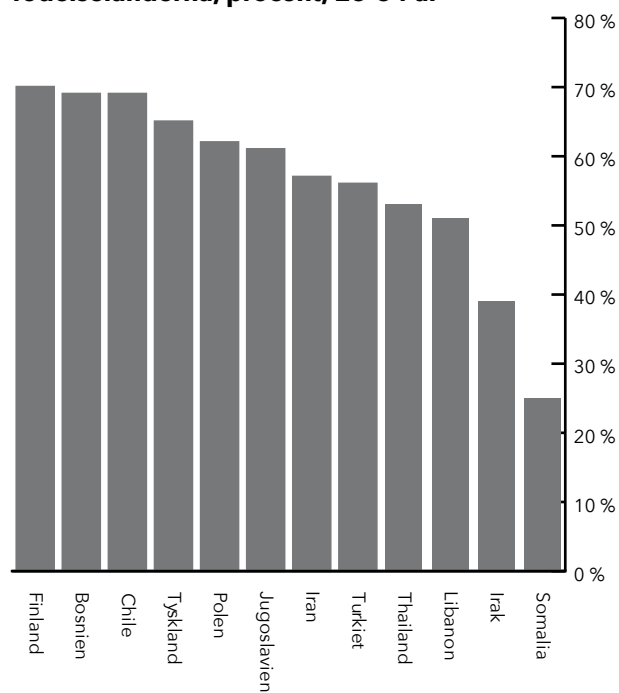

Källa: SCB 2012. Notera att dessa siffror inte stämmer med de siffror som kommer från SCB:s arbetskraftsundersökning (AKU). Det beror på att det åldersgränserna inte är desamma. Eftersom AKU:n inte anger födelseland är jag dock tvungen att använda denna andra källa här.

* Norden utom Sverige.
 ** Inklusivt Centralamerika.
 *** EU-27 utom Norden.

Bilden bekräftas när man går ner på landsnivå. I grafen nedan visas sysselsättningen för människor födda i de 12 största sändarländerna (länder varifrån minst 20 000 personer invandrat).

Sysselsättningsgrad, de 12 största födelseländerna, procent, 25-64 år

Källa: SCB 2012.

Absolut lägst sysselsättningsgrad har personer från Somalia (25 procent). Endast en av fyra somalier i åldern 25-64 år arbetar alltså. Näst lägst sysselsättningsgrad har irakier (39 procent).

Vi ska också komma ihåg att det inte är samma invandrare som är arbetslösa hela tiden. Som vi ska se senare suddas det mesta av skillnaden mellan inrikes och utrikes föddas sysselsättning ut med tiden. Den negativa arbetsmarknadsstatistiken förklaras i stället primärt av att gruppen invandrare fylls på och att för få nyanlända arbetar. Dessutom är etableringstiden för lång. Mediantiden från uppehållstillstånd till arbete är 7 år.⁶

⁵ Som vi ska se senare är det avgörande för sysselsättningen hur länge en grupp i snitt varit i Sverige. Sydamerikaner är ofta flyktingar från 1970-talets militärdiktaturer och har således varit i Sverige i flera decennier och har därför hög sysselsättningsgrad.

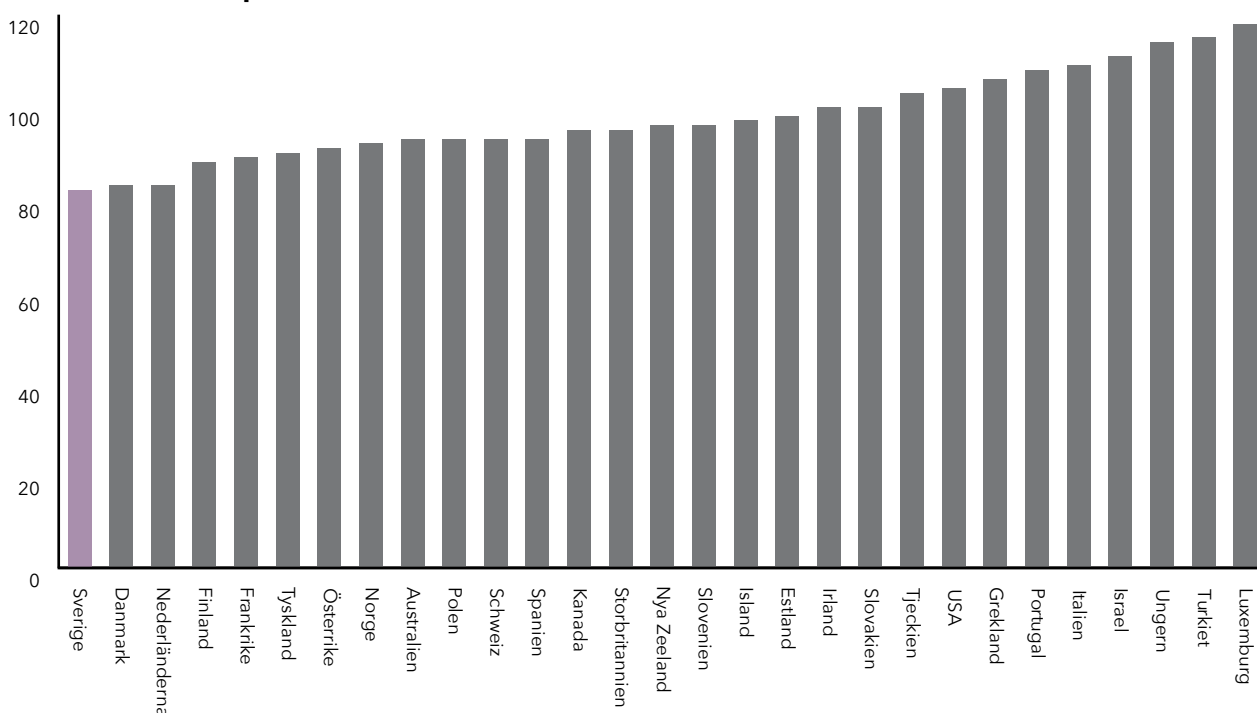
⁶ Regeringen 2009.

Det är något som inte fungerar. Det blir tydligt inte minst i en internationell jämförelse.

Sverige är sämst av de rika länderna på integration på arbetsmarknaden. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda är större i Sverige än i andra OECD-länder.

I Sverige har utrikes födda 82 procent av de inrikes föddas sysselsättningsnivå. Det är lägst siffra bland alla länder för vilka data finns tillgängligt. Minst två saker är värda att notera. 1) De länder som efter Sverige lyckas sämst med integrationen på arbetsmarknaden tenderar att vara sådana som liknar Sverige politiskt, kulturellt och institutionellt, som Danmark, Finland och Nederländerna. 2) Bland tio av OECD-länderna är sysselsättningsgraden bland utrikes födda högre än bland inrikes födda.

Utrikes föddas sysselsättning, som andel av inrikes föddas, procent, 2011

Källa: OECD. http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-factbook-2013/employment-rates-of-native-and-foreign-born-population-by-educational-attainment_factbook-2013-table24-en
Data ej tillgänglig för Belgien, Chile, Japan, Korea och Mexiko.

En viktig reservation är att jämförelsen inte behöver vara rättvisande eftersom de utrikes födda i olika länder inte nödvändigtvis har samma förutsättningar. Trots att det i bägge fallen handlar om migration från Afrika söder om Sahara till Västeuropa kan en somalisk flyktinginvandrare i Sverige ha det svårare än en västafrikansk arbetskraftsinvandrande i Frankrike, eftersom den språkliga, ekonomiska och kulturella barriären är större för somalierna än för västafrikanerna och för att invandrings-skälet gör att västafrikanernas anknytning till arbetsmarknaden blir starkare.

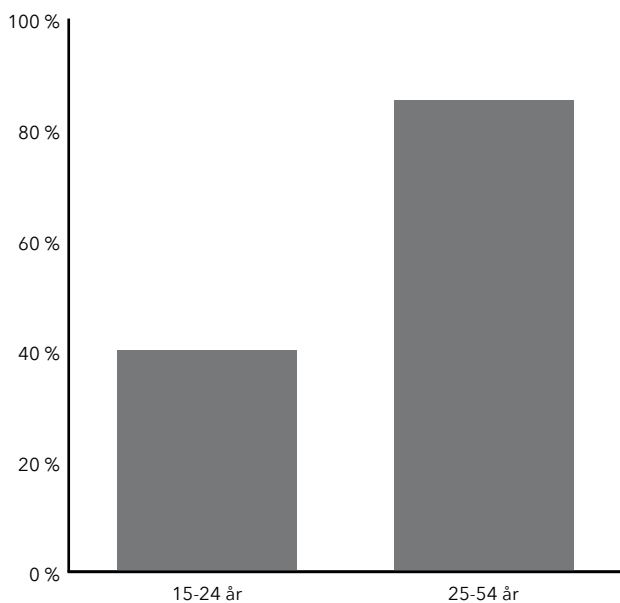
Arbetsmarknadens struktur och funktionssätt

Den viktigaste förklaringen till den dåliga integrationen på arbetsmarknaden är arbetsmarknadens funktionssätt. Det finns för få jobb för människor som har lägre produktivitet.

Ungdomar

Ett sätt att illustrera problemet är att titta på en annan grupp i samhället som har lägre sysselsättningsgrad än infödda med omfattande arbetslivserfarenhet, nämligen ungdomar. För precis som utrikes födda har ungdomar lägre sysselsättningsgrad än äldre.

Sysselsättningsgrad, procent, 2012

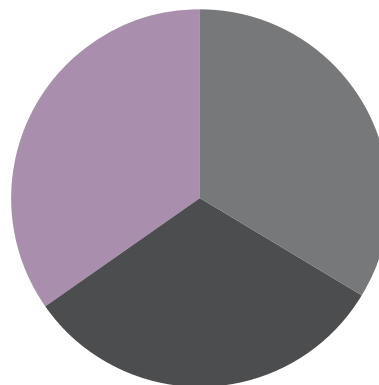
Källa: AKU.

Sysselsättningsgraden för ungdomar (15-24 år) var år 2012 40 procent, mot över 85 procent för personer i åldern 25-54 år.

Ungdomar har det gemensamt med utrikes födda att de i snitt är mindre produktiva än inrikes födda med mångårig erfarenhet från svensk arbetsmarknad. (Vi återkommer senare till frågan om utrikes föddas produktivitet.) De är på samma sätt i högre utsträckning utanför arbetsmarknaden. Trots att de tillsammans utgör bara

42,5 procent av befolkningen i arbetsför ålder (15-74 år) står ungdomar och utrikes födda för hela 65,3 procent av arbetslösheten.

Arbetslöshetens sammansättning, 2012

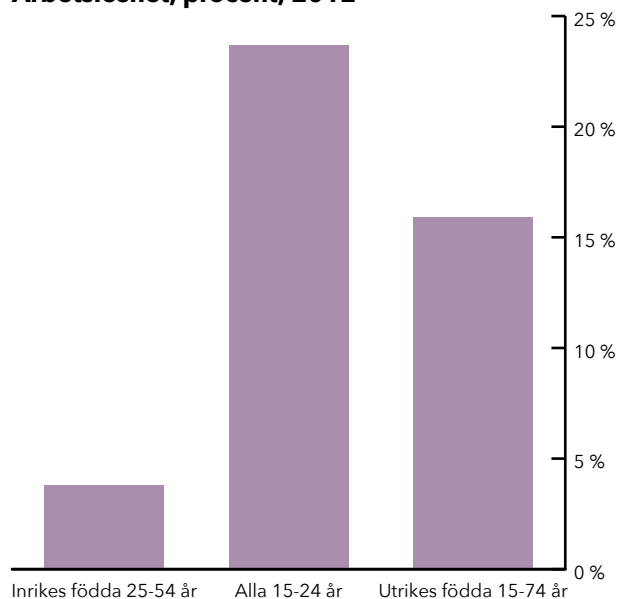

Utrikes födda Inrikes födda 15-24 år Övriga

Källa: AKU.

Bland inrikes födda i åldern 25-54 år - "etniska svenskar mitt i livet" med statsministerns ord - är arbetslösheten så låg som 3,8 procent, mot 23,7 procent bland ungdomar och 15,9 procent bland utrikes födda.

Arbetslöshet, procent, 2012

Källa: AKU.

Det här ett klassiskt uttryck för det svenska national-ekonomis nestor, socialdemokraten Assar Lindbeck, har kallat insider-outsiderproblematik, när de som är inne på arbetsmarknaden skaffar sig privilegier på bekostnad av dem som är utanför genom att barriärerna in på arbetsmarknaden blir höga.⁷

Produktivitet, lön och sysselsättning

I en bilaga till långtidsutredningen 2011 skriver docenten i nationalekonomi Stefan Eriksson lite försiktigt:

” Om lönerna fullt ut kan anpassas till varje persons produktivitet blir resultatet att den nyanlände initialt bara kan få relativt okvalificerade jobb, vars lön avspeglar den lägre produktiviteten. Därefter kan hon, i takt med att humankapitalet växer genom att språkkunskaperna och/eller yrkeskunnandet förbättras, successivt få alltmer kvalificerade jobb och lönen stiger därmed över tiden. I verkligheten är dock lönerna sällan så flexibla att de avspeglar den faktiska produktiviteten. Ofta finns det dessutom en lägsta möjliga lön, vilken kan överstiga värdet av vissa personers produktivitet. Det kan medföra att dessa personer inte betraktas som anställningsbara av företagen och därmed fastnar i arbetslöshet.⁸

En annan docent i nationalekonomi, Andreas Bergh, uttrycker det så här:

” Den krassa ekonomiska analysen av Sveriges sysselsättningsproblem är att en stor del av Sveriges vuxna befolkning inte är lönsam att anställa till rådande lönenivåer när alla skatter räknats in.⁹

En stor del av befolkningen har helt enkelt prisats ut från arbetsmarknaden. De löner som tillåts gör tillsammans med alla skatter på arbete att många människor är för dyra för att kunna få jobb.

Vad menas egentligen med detta resonemang? En anställning blir av när arbetsgivaren har anledning att förvänta sig att den anställde drar in mer till företaget än hon kostar. Annars blir hon en förlustaffär för arbetsgivaren. Alla anställningar i näringslivet utgår ifrån idén att människor ska vara lönsamma, att personalen ska producera ett högre värde än den sammanlagda kostnaden arbetsgivaren har för den anställde (*lön, inkomstskatt, arbetsgivaravgifter samt kollektivavtalsbaserade förmåner*).

Låt oss ta en snabbmatsrestaurang som exempel.

Snabbmatskedjan har räknat ut exakt hur många personer varje anställd måste servera under en timme för att personalen ska vara lönsam. Det är hastigheten i serveringen som är företagets affärsidé. Det måste flyta på och då krävs både goda språkkunskaper och datorkunskaper. För annars blir personalen en förlustaffär, givet att lönen inte är baserad på individuella prestationer utan på kollektiva förhandlingar. Låt oss säga att den lägsta lönen enligt restaurangfackets kollektivavtal är 17 000 kronor. Med arbetsgivaravgifter blir det en arbetskraftskostnad – det vill säga det lägsta tillåtna priset på arbete – på någonstans mellan 22 000 och 23 000 kronor.¹⁰

De som inte lever upp till kalkylen och serverar för få personer blir alltså en ekonomisk börda för företaget och får ingen anställning. Hade man fått arbeta för en lön som motsvarar ens produktivitet hade fler kunnat jobba där. Men som reglerna fungerar idag går det inte.

Det är inte så att alla personer som inte når upp till de lägsta nivåerna i kollektivavtalen inte får ett jobb. Som Stefan Eriksson påpekade ovan fungerar det inte så i praktiken, att alla som arbetar har en lön som exakt motsvarar deras produktivitet. På en arbetsmarknad som primärt består av tjänstejobb är produktiviteten svår att mäta. Och arbetsgivaren har ofta svårt att mäta exakt vad varje person åstadkommer. Men på aggregerad, statistisk nivå, när hundratusentals beslut om anställning har räknats in, får det effekt.

⁷ Lindbeck & Snower 1988.

⁸ Eriksson 2011, s 273.

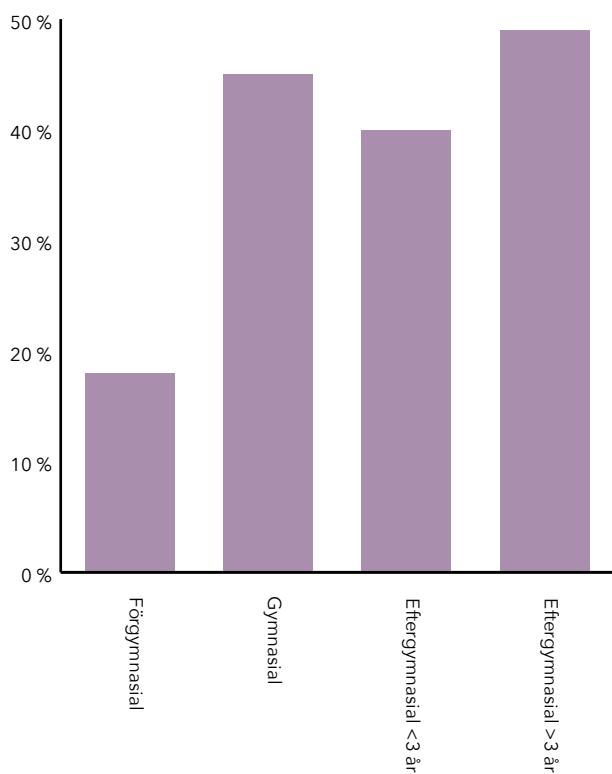
⁹ Bergh 2007.

¹⁰ Arbetsgivaravgiften ligger på 31,42 procent. 17 000 gånger 1,3142 är 22 341.

Ekonomer brukar uttrycka det som att efterfrågan på okvalificerad arbetskraft blir låg, när det lägsta tillåtna priset för en anställning är högt. Man kan också säga som regeringen och andra uttrycker det, att "trösklarna in på arbetsmarknaden är för höga". Eller så kan man säga att den svenska arbetsmarknaden ställer mycket höga krav och tillåter bara de duktiga att försörja sig själva genom lönearbete. Vi har en snäv arbetsmarknad.

Låt oss titta specifikt på gruppen somalier, uppdelad efter utbildningsnivå. Utbildning är inte ett exakt mått på produktivitet, men det är det bästa mått vi har att utgå ifrån. Då ser vi att skillnaden i sysselsättningsgrad är stor. Bland de som bara har förgymnasial utbildning har endast 18 procent jobb, mot hela 49 procent bland de som har en eftergymnasial utbildning längre än tre år.

Sysselsättning för personer födda i Somalia, procent, 2010

Källa: SCB, 2012

Den stora skillnaden i sysselsättning mellan somalier med förgymnasial och gymnasial utbildning antyder att svensk arbetsmarknad inte är konstruerad för människor med så lågt humankapital. Det står mycket få jobb till buds för personer som inte kan så mycket. Faktum är att decennier av politik och strategi från arbetsmarknadens parter har syftat till att så enkla jobb ska försvinna (mer om det senare).

I en omfattande genomgång av forskningslitteraturen på området konstaterar två forskare att minimilöner minskar möjligheterna för lågkvalificerad arbetskraft att få jobb.¹¹ Det finns forskning som ifrågasätter dessa resultat. Men den handlar ofta om USA, som i många avseenden skiljer sig från Sverige. Det som sker här, med omfattande immigration från några av världens fattigaste länder, är att människor med i snitt mycket låga kvalifikationer möter ett land med i snitt mycket höga kvalifikationer kombinerat med världens kanske mest sammanpressade lönestruktur och världens mest generösa välfärdsstat med mycket höga bidragsnivåer. Det blir en svår kombination.

Per Lundborg, professor i internationell migration och etniska relationer vid Stockholms universitet, har på Konjunkturinstitutets uppdrag undersökt de svenska lägstalönernas effekter på arbetslöshet för invandrare. Han finner att lägstalöner som är höga i förhållande till medellönen i en viss bransch har negativ påverkan på både arbetslöshetens omfattning och längd, och att effekten är särskilt stor för just flyktingar.¹²

Detta ska inte missförstås som ett argument att fortsatt flyktingmottagning kräver en avreglerad arbetsmarknad och ökad lönespridning. Mot bakgrund av uppgifterna om antalet döda i exempelvis Syrien ter sig frågan om tio procentenheters skillnad i sysselsättningsgrad i ett världens rikaste länder som ett mycket futtigt problem. Att rädda människor från krig och diktaturers förtryck är en moralisk uppgift som väger mycket tyngre än så. Men det finns ändå anledning att fundera på integrationen och vilka förändringar som skulle underlätta sysselsättningen för utrikes födda.

¹¹ Neumark & Wascher 2008.

¹² Lundborg 2012.

Det finns de som inte accepterar resonemanget om arbetskraftskostnader, produktivitet och lönsamhet på arbetsmarknaden över huvud taget, som inte tror att arbete följer ekonomins lagar, och som menar att lön främst är resultatet av en maktkamp mellan arbete och kapital. Låt mig därför citera nationalekonomiprofessor Lars Calmfors:

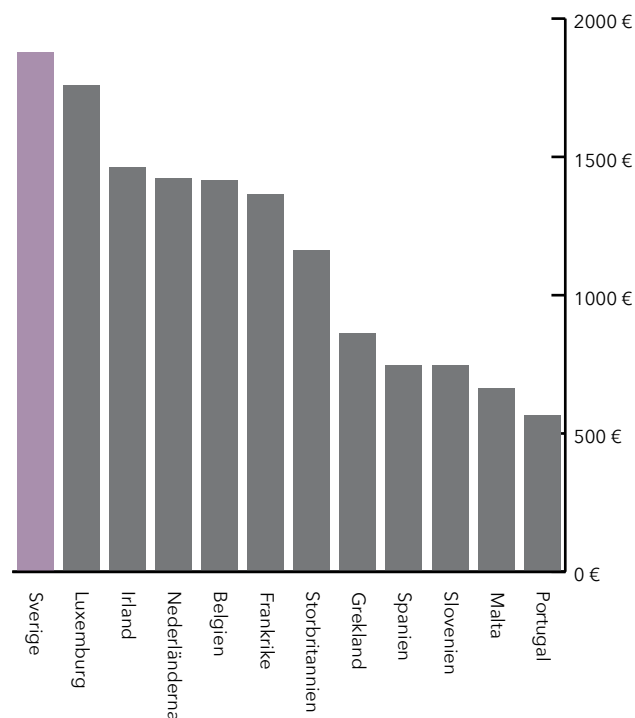
” Det har i alla tider funnits de som hävdar att högre löneökningar, genom att öka konsumtion och efterfrågan, skulle leda till varaktigt högre sysselsättning. Det vore bra om det var sant. Tyvärr talar allt för att världen inte är så trevlig. Långsiktigt hög sysselsättning kräver dessvärre att lönerna ligger på en sådan nivå att det är lönsamt för företagen att anställa.¹³

Det är särskilt den sista meningen i Calmfors citat som är viktig i detta sammanhang. Det finns inget kollektivavtal eller konfliktvapen i världen som kan få arbetsgivare att anställa hundratusentals människor som utan tvekan innebär förluster för företaget. I alla fall inte i en marknadsekonomi. För att illustrera hur självklart det hela är kan man fråga: Är det någon som tror att sysselsättningen inte skulle minska om vi satte den lägsta tillåtna arbetskraftskostnaden till 50 000 kronor i månaden?

Frågan är då hur det ser ut med lönestrukturen i Sverige? Faktum är att Sverige har högre lägstalöner och lägre andel låglönejobb än de flesta jämförbara EU-länder.

Man kan titta på lägstalöner på minst två sätt. Dels i kronor och ören (*eller omvandlat till euro för jämförbarhetens skull*), och dels som andel av medianlönen. Sverige har som bekant inga lagstadgade minimilöner utan man får i stället utgå från de lägsta nivåerna i kollektivavtalen. En jämförelse ger då vid handen att Sverige har de högsta lägst tillåtna lönenivåerna i EU.

Lägstalöner i Sverige jämfört med minimilöner i EU-länder, euro¹⁴

Källa: Frykhammar med flera 2012.

Per Skedinger, docent i nationalekonomi, presenterar lägstalöner i Sverige jämfört med 12 andra avancerade länder (EU-medlemmar samt USA) och finner att de är högst i Sverige, såväl i nominella termer som köpkraftsjusterat.¹⁵ I en annan rapport har Skedinger undersökt lägstalöner i förhållande till medianlönen och finner att de är högst i Sverige och Norge bland 18 rika länder.¹⁶

Man kan också titta på hur många låglönejobb det finns som andel av alla jobb i ett land, här definierade som andelen sysselsatta med en timlön på högst två tredjedelar av mediantimlönen, i företag med minst 10 anställda år 2010. Då ser vi att Sverige har varit "bäst" av alla på att få bort dem.

¹³ Calmfors 2013.

¹⁴ Tabellen anger den lagstadgade minimilönen i de rikaste EU-länder som har en sådan samt genomsnittet för den lägsta lönen i de kollektivavtal som Svenskt Näringslivs medlemsförbund har tecknat. I ett antal andra EU-länder finns ingen lagstadgad minimilön. Frykhammar m fl 2012.

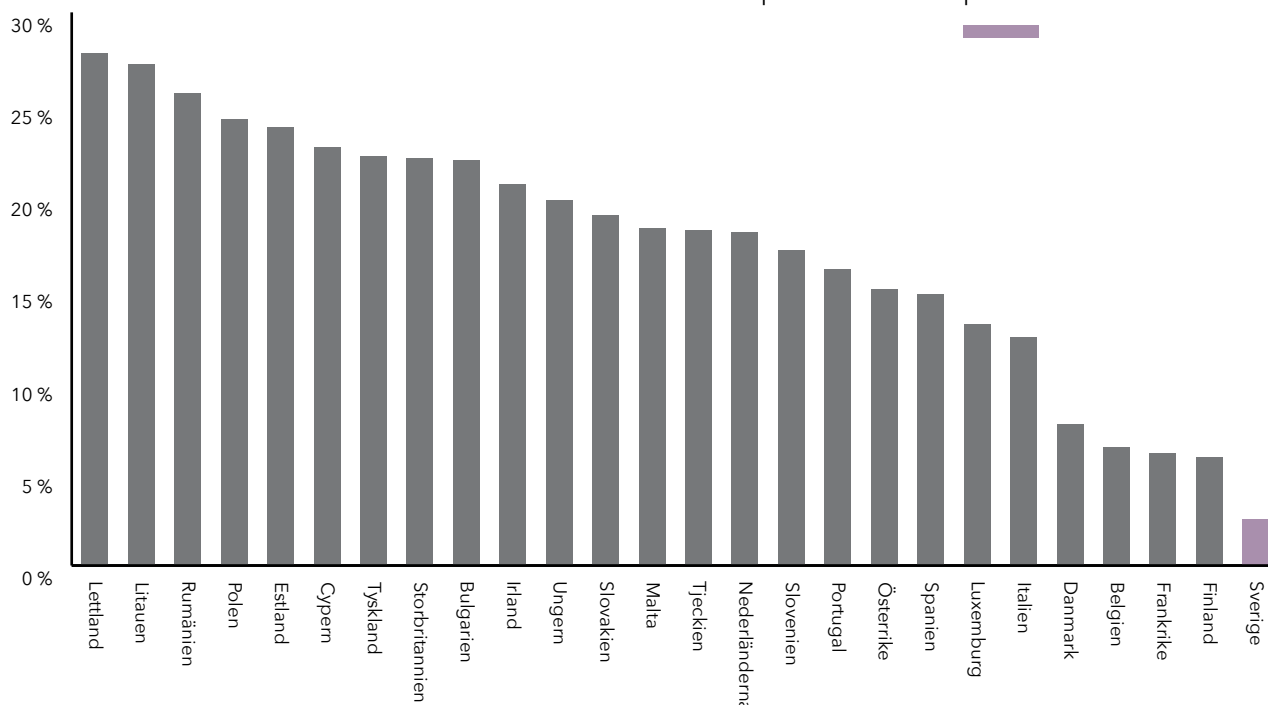
¹⁵ Skedinger 2005.

¹⁶ Skedinger 2008.

Det faktum att Sverige har världens mest sammanpressade lönestruktur är ingen slump, utan en mycket medveten strategi. Att slå ut lågproduktiva jobb var en del i den solidariska lönepolitiken, något som på senare tid har kompletterats med omfattande låglönesatsningar från LO-facken i avtalsrörelse efter avtalsrörelse. Det är grundbult i den ideologi som har format det svenska samhället. De enkla jobben ska bort. Och så ska befolkningen lyftas upp genom utbildning, så att de blir mer produktiva och kan utföra mer kvalificerade arbetsuppgifter.

Det lustiga är dock att arkitekterna bakom denna strategi inte på något sätt är omedvetna om de negativa konsekvenserna, särskilt inte i relation till omfattande invandring från fattiga länder. De vet om att denna sammanpressade lönestruktur, med mycket få jobb för människor med låga kvalifikationer och låg produktivitet, gör att många människor inte kan få jobb.

Andelen låglönejobb i EU-länderna

Källa: Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-20122012-AP/EN/3-20122012-AP-EN.PDF

Det är därför alliansregeringen har infört instegs- och nystartsjobb, för att öppna för jobb för människor med lägre produktivitet genom att subventionera en stor del av arbetskraftskostnaden. En kartläggning av Svenskt Näringsliv fann att det finns hela 17 olika former skattesubventionerande stöd till anställningar för att råda bot på problemet, införda av såväl borgerliga som socialdemokratiska regeringar.¹⁷

Det finns också ett antal uttalanden från ledande företrädare för arbetarrörelsen som avslöjar att de insett problematiken och att de har valt att inte göra något åt den. År 2005 erkände exempelvis LO:s dåvarande avtalssekreterare (tillika vice ordförande) Erland Olausson på en presskonferens att om facket sätter en gräns för hur låg lön det ska vara tillåtet att arbeta för kommer vissa inte att kunna arbeta.¹⁸ Häromåret sa Ardalan Shekarabi, före detta ordförande i SSU, ledare i S kriskommission efter valet 2010 och nyvald medlem i Socialdemokraternas verkställande utskott, att höga lägsta kostnader för anställning skapar ett utanförskap bland invandrare.¹⁹

¹⁷ Jansson 2013.

¹⁸ Peterson 2005.

¹⁹ Seminarium på Timbro den 1 juni 2011. <http://www.timbro.se/innehall/?art=poddradio-bidrag-vagen-till-arbete>

Är invandrare mindre produktiva än inrikes födda?

Resonemanget ovan om att den sammanpressade lönestrukturen gör att det blir svårt för människor som av någon anledning är mindre produktiva att hitta ett arbete bygger på premisen att utrikes födda skulle ha lägre genomsnittlig produktivitet än inrikes födda. Det finns de som tillbakavisar den premissen.

Utbildning

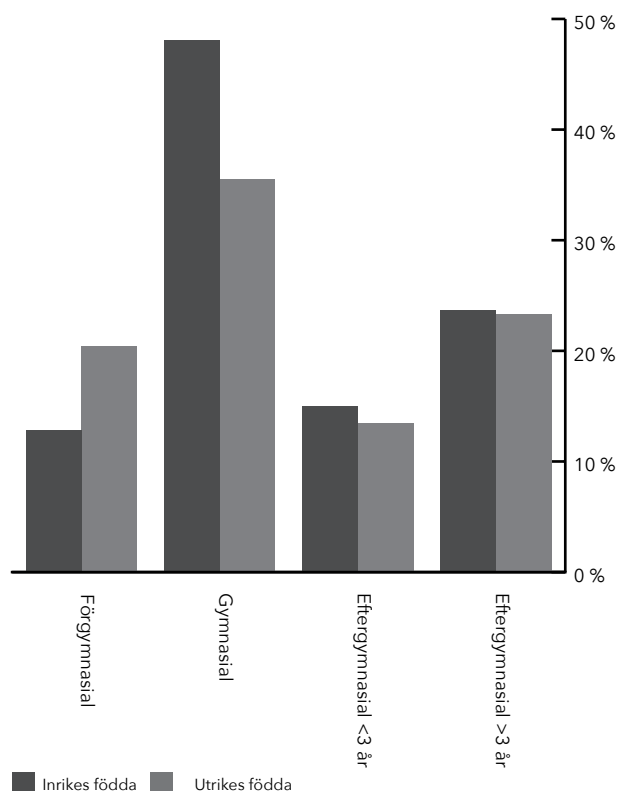
Det vanligaste motargumentet är att utrikes födda i snitt inte har så mycket lägre utbildningsnivå än inrikes födda. Det är sant. I snitt är skillnaden inte så stor.

Men den stora utmaningen för integrationen på arbetsmarknaden är inte att alla utrikes födda har lägre sysselsättningsgrad än inrikes födda. Precis som de flesta inrikes födda jobbar de flesta utrikes födda.

Den stora utmaningen är i stället att vissa invandrargrupper har mycket svårt att komma in på arbetsmarknaden. Och det handlar primärt om två grupper: människor med låg utbildning/lågt humankapital och människor från länder med låg inkomstnivå.

Den senare frågan återkommer vi till. Låt oss kvarhålla oss vid frågan om låg utbildning. För det finns en betydande skillnad mellan inrikes och utrikes födda när det gäller andelen som bara har grundskoleutbildning. Den är 12,8 procent bland inrikes födda men hela 20,4 procent bland utrikes födda.²⁰

Utbildningsnivå, andel av befolkningen 25-64 år, procent, 2010

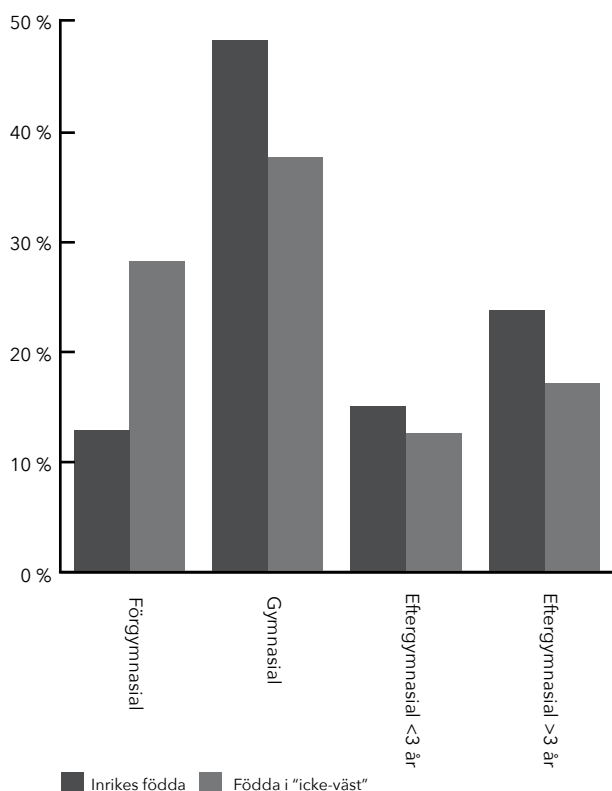

Källa: SCB 2012.

Som vi noterade i inledningen är det inte alltid så informativt att dra alla utrikes födda över en kam, eftersom denna grupp innehåller alltifrån universitetsutbildade normmän till personer från Afrika och Centralasien som inte kan läsa och skriva. Låt oss därför jämföra utbildningsgraden hos inrikes födda med den hos invandrare med ursprung i icke-västliga länder varifrån Sverige har tagit emot fler än 20 000 personer. Dessa länder är nio stycken (Bosnien-Hercegovina, Chile, Irak, Iran, Jugoslavien, Libanon, Somalia, Thailand och Turkiet), och antalet personer i åldern 25-64 år därifrån är sammanlagt drygt 341 000.

²⁰ SCB 2012.

Utbildningsgrad och födelseregion, procent, 25-64 år

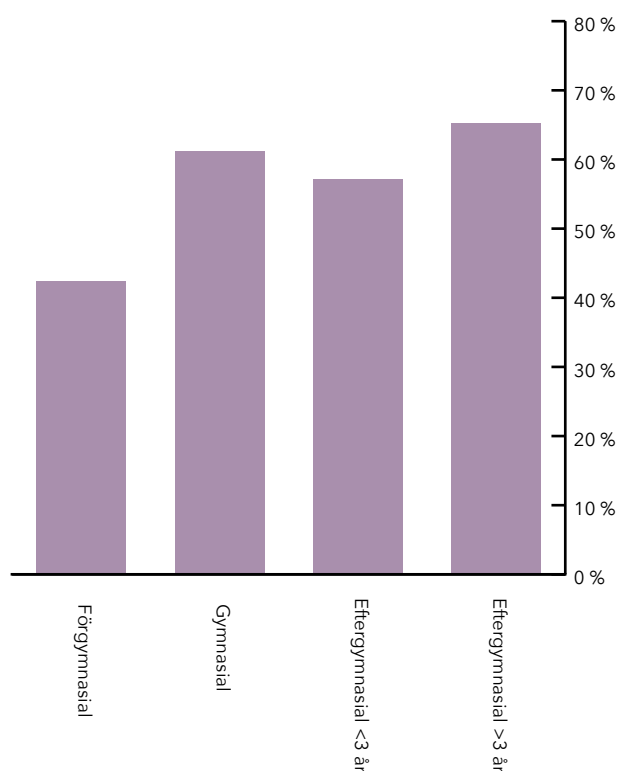
Källa: SCB 2012.

Och då ser vi att den stora skillnaden handlar om att andelen med bara förgymnasial utbildning är mer än dubbelt så stor hos födda i icke-väst (28,1 procent) som hos de som är födda i Sverige (12,6 procent).

Låt oss sedan se hur sysselsättningen ser ut i dessa invandrargrupper uppdelade efter utbildningsnivå.

Då ser vi att bland personer med förgymnasial utbildning är det endast drygt 42 procent som jobbar, mot hela 65 procent bland de med eftergymnasial utbildning som är längre än tre år.

Sysselsättningsgrad efter utbildningsnivå, icke-väst, procent

Källa: SCB 2012. Övikat genomsnitt för personer i åldern 25-64 år födda i Bosnien-Hercegovina, Chile, Irak, Iran, Jugoslavien, Libanon, Somalia, Thailand och Turkiet.

Denna diskurs känns ibland olustig. Det är inte utan att det tar emot i fingrarna när man ska skriva en fras som "människor med så lågt humankapital". Men det är ett faktum man måste förhålla sig till. För det har funnits en motvilja mot att tala högt om dessa frågor. Att de faktiskt finns invandrare som inte kan läsa och skriva som aldrig har hanterat en dator.

En viktig faktor att också ha i åtanke när man diskuterar utrikes föddas utbildningsnivå och sysselsättning är att kategorin "förgymnasial utbildning" ofta inte motsvarar nio år i svensk grundskola, utan färre år i en skola av långt lägre kvalitet än så. Och att även personer som har längre utbildningsnivå inte har gått i en skola av västerländskt snitt.

I litteraturen om fattiga länders utvecklingsproblem finns gott om exempel på riktigt urusla skolor, med oengagerade eller frånvarande lärare och med resurser som aldrig kommer fram från utbildningsministerier till skolor. I en studie av Uganda fann de utvecklingsekonomiska forskarna Jakob Svensson och Ritva Reinikka att 95 procent av pengarna från utbildningsministerium försvann innan de kom fram till skolorna.²¹ I en undersökning gjord av Världsbanken i sex utvecklingsländer var lärarna frånvarande en av fem dagar i snitt, och när de var i skolan drack de ofta te, läste tidningen och pratade med kollegor i stället för att undervisa.²²

Det finns lite olika uppgifter, men enligt Världsbanken går endast 22 procent av somaliska barn i skolan. Enligt CIA World Factbook kan endast 37,8 procent av den somaliska befolkningen läsa och skriva.²³ Motsvarande siffra för Afghanistan är 28,1 procent.²⁴ Finska Migrationsverket uppskattar att 85-90 procent av de somaliska flyktningarna där är analfabeter.²⁵

Finns det någon som tror att en person från ett världens fattigaste länder som inte kan läsa eller skriva ska kunna producera ett värde på 22 000-23 000 kronor i månaden, bara för att hon korsar gränsen in till Sverige?

Det finns en annan aspekt på det där med utbildning och produktivitet man ofta inte tänker på, nämligen frågan om körkort. En undersökning visade att sextio procent av de utlysta jobben på Arbetsförmedlingens Platsbanken kräver körkort. Det gäller även okvalificerade jobb som städ och hemtjänst.²⁶ Andelen som har körkort är lägre bland utrikes födda än bland inrikes födda, åtminstone i åldern 20-29 år. Bland utrikes födda kvinnor med låg utbildning är andelen med svenskt körkort så låg som tio procent.²⁷

Vad händer när en invandrare från ett fattigt land kommer till ett rikt?

Det gäller också att tänka på vad migrationen gör med en människas humankapital. Det första som sker när man byter land är att man förlorar en del av sin kompetens. Man kan inte språket, man känner sig främmande för kulturen och ens utbildning är inte alltid anpassad till det nya landet.²⁸

Men en person som flyttar från ett fattigt land till ett rikt upplever samtidigt en produktivitetsvinst, eftersom den institutionella miljön och den tekniska nivån är så mycket högre i det nya landet. En somalisk bonde som får tillgång till ett kreditväsende som gör att man kan låna till en traktor och konstgödsel, säkra äganderätter och ett fungerande rättsväsende kommer att kunna producera mer säd i Östergötland än i Somalia. Man höjer alltså sin produktivitet i förhållande till hemlandet, trots att man helt plötsligt kan mindre.²⁹

Följande anekdot från verkligheten illustrerar hur det kan gå till när en yrkesman som byter land finner att hans kompetens inte passar det nya landet.

Innan Hassan kom till Sverige år 2007 jobbade han i decennier som bilmekaniker i ursprungslandet Irak. Han var duktig och var flink på att laga alltifrån växellådor till bromsar. Efter ett par månader i Sverige fick han också jobb som just bilmekaniker. Men efter ett tag blev han uppsagd. Hans kompetens var inte tillräckligt hög.

Hur kommer det sig? En bil är väl en bil, såväl i Irak som i Sverige.

²¹ Svensson & Reinikka 2004.

²² Banerjee & Duflo 2011.

²³ För Världsbanken, se <<http://www.worldbank.org/en/country/somalia/overview>>, för CIA World Factbook <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>> Avläst den 5 februari 2013.

²⁴ Källa: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>>

²⁵ Källa: <<http://svenska.yle.fi/artikel/2010/03/31/nastan-alla-somaliska-flyktingar-ar-analfabeter>>

²⁶ Presentation på Bil Swedens webbplats: <http://www.bilsweden.se/publikationer/arkiv_pressmeddelanden/pressmeddelanden-2011_1/korkortslos-arbetslos>

²⁷ Källa: SCB. <http://www.scb.se/Pages/Article___344571.aspx>

²⁸ Eriksson 2011.

²⁹ Clemens 2011 diskuterar huruvida en människas produktivitet primärt förklaras med vem man är eller var man är, och kommer med hjälp av den vetenskapliga litteraturen fram till att det handlar om både och.

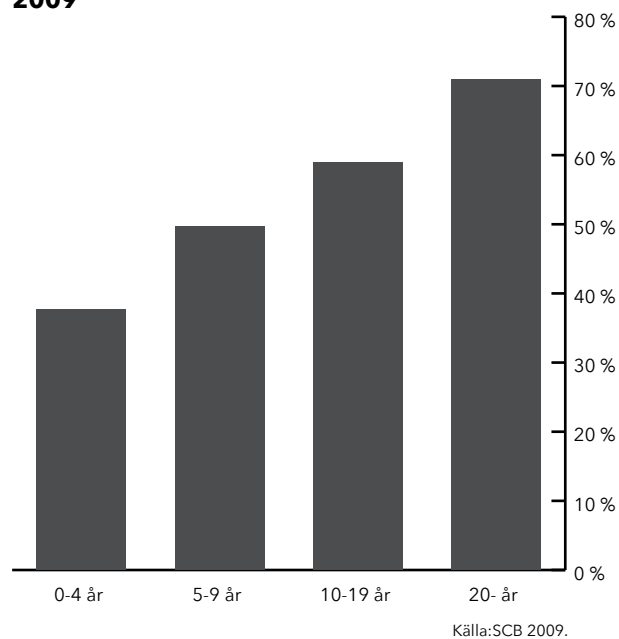
Det är sant, men bilarna i Sverige tenderar att vara nyare. Och numera sköts det mesta av service och reparationer via datorer. Mekanikern sätter helt enkelt in en sladd i bilen för att se vad som behöver göras på en skärm. Och Hassan kan inte tillräckligt om dessa system. Han har aldrig använt dem. I Irak lagar man inte bilar på det sättet.³⁰

Det var för dyrt att ha honom anställd med bara halva den kompetens som krävs. I stället jobbar han svart med att reparera äldre bilar på traditionellt vis. För utan skatt och arbetsgivaravgifter blir han ungefär hälften så dyr och därmed lönsam att anställa.

Efter ett tag i landet brukar dock människor skaffa sig ett bättre humankapital. Man lär sig språket och kulturen och skaffar sig kanske en utbildning och får det lättare att bli tillräckligt produktiv för att bli lönsam att anställa. Faktum är att en av de faktorer som avgör mest hur stor andel av de utrikes födda som jobbar är hur länge de har varit i Sverige. Ju längre en utrikes född har levt i Sverige, desto högre är sannolikheten att hen har ett jobb. Det är sannolikt skälet till att latinamerikaner i allmänhet och chilener i synnerhet är så framgångsrika på arbetsmarknaden, eftersom en stor del av dem flydde från 1970-talets diktaturer, och således har varit i Sverige under lång tid.

Särskilt när det gäller utomeuropeiska invandrare är sambandet mellan vistelsetid och sysselsättning starkt. År 2009 var sysselsättningsgraden för utomeuropeiska invandrare som hade varit i Sverige 0-4 år så låg som 37,7 procent, mot hela 70,9 procent för dem som varit här i mer än 20 år.³¹ Merparten av, men inte hela, skillnaden i sysselsättning mellan infödda och utomeuropeiska invandrare äts alltså upp med åren.

Sysselsättningsgrad för utomeuropeiska invandrare efter vistelsetid i Sverige, procent, 2009

Detta kan dock bero på att utomeuropeiska invandrare som har varit här längre inte är från samma regioner eller har samma humankapital som de utomeuropeiska invandrare som varit här en kort tid. En chilensk universitetslärare har det sannolikt lättare på arbetsmarknaden än en afghansk hemmafru som inte kan läsa och skriva.

Eriksson (2011) redovisar också statistik från kommunmottagna flyktingar som bekräftar vistelsetidens betydelse. De som har varit landet i 11 år har en sysselsättningsgrad på runt 60 procent, mot endast runt 12 procent bland dem som varit här i ett år.³²

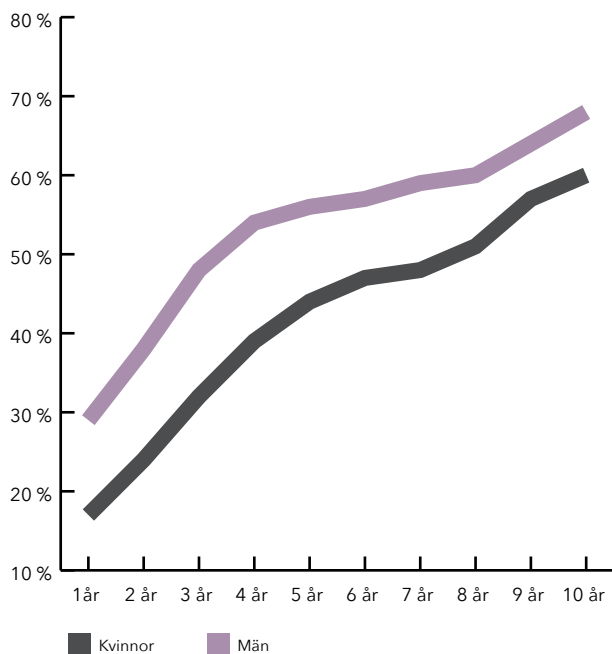
SCB följde utvecklingen för runt 20 000 personer som invandrade 1997, från främst f.d. Jugoslavien och Irak. Efter ett år i landet var sysselsättningsgraden mycket låg, 29 procent för män och 17 procent för kvinnor. Tio år senare var sysselsättningsgraden dock långt högre, 68 respektive 60 procent. Utvecklingen illustreras i grafen på nästa sida.

³⁰ Hassan heter i verkligheten något annat. Uppgifterna kommer från en person som agerar kontaktperson vid ett svenskcafé för invandrare.

³¹ Eriksson 2011.

³² Eriksson 2011.

Sysselsättningsgrad, kohorten 1997, procent, efter vistelseår i Sverige

Källa: SCB 2009.

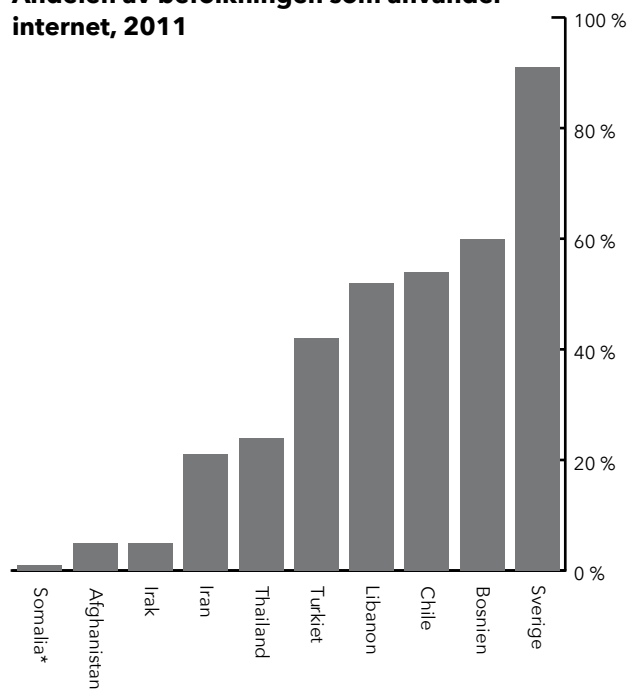
Denna studie visar också att det är för de lågkvalificerade som problemet är störst. SCB skriver: "Det är mycket större skillnad mellan gruppen utan gymnasieutbildning och gruppen med, än mellan de gymnasie och högskoleutbildade (...). Tio år efter invandring var hälften av dem som hade lägst utbildning sysselsatta. Bland dem som hade eftergymnasial utbildning var nästan tre fjärdedelar sysselsatta."³³ Det är inte osannolikt att denna skillnad beror på att det inte finns tillräckligt många okvalificerade jobb i Sverige, främst eftersom lönenivåerna inte tillåter det.

Hur ser det ut i sändarländerna?

En människa som flyttar från ett land till ett annat land förändras inte över en dag. Under ganska lång tid kommer kompetensen och föreställningarna från ursprungslandet att vara kvar. Ett sätt att få en bättre bild av integrationens utmaningar är därför att se på situationen i ursprungsländerna.

Man kan illustrera skillnaden mellan länderna genom att titta på andelen av befolkningen i respektive land som använder internet. Det ger en, visserligen begränsad, fingervisning om ländernas utvecklingsnivå.

Andelen av befolkningen som använder internet, 2011

Källa: International Telecom Union (ITU).
* År 2012. Källa: <www.internetworldstats.com>

I Somalia använder en procent av befolkningen internet. I Irak och Afghanistan är motsvarande siffra fem procent, mot 91 procent i Sverige. Vi ser att invandrare med ursprung i länder med högt internetanvändande, som Chile och Bosnien, har långt mindre problem på arbetsmarknaden än personer från länder med låg andel internetanvändande, som Somalia och Irak.

³³ SCB:s webbplats < http://www.scb.se/pages/article____332798.aspx>

Ett sätt att få en antydning om invandrades produktivitet är att titta på inkomsterna i hemländerna. Det bästa måttet på inkomstnivån är BNP per capita, justerat för skillnader i pris mellan länder (purchasing power parity, ppp). Här är därför senaste tillgängliga uppgifter över BNP per capita (PPP) i de största icke-västliga sändarländerna.

Genomsnittliga inkomstnivåer

Land	BNP/capita, \$, ppp	1 kronor per månad ³⁴
Somalia	600	452
Irak	3 501	2 640
Iran	4 526	3 413
Bosnien-Hercegovina	4 821	3 635
Libanon	9 413	7 098
Turkiet	10 524	7 936
Chile	14 394	10 854

Källa: CIA World Factbook

Dessa skattningar är skakiga ur flera olika perspektiv, inte minst när det gäller jämförelser mellan länder. Men det ger ändå vid handen att vinsterna av att flytta från ett mycket fattigt land till ett mycket rikt är ofattbart stora. Snittinvånaren i Afrika söder om Sahara skulle femdubbla sin levnadsstandard om hen flyttade till Sverige för ett jobb med en lön som motsvarar det vi kallar existensminimum. Även om lönen bara var hälften av existensminimum skulle flytten alltså innebära en välfärdsförbättring på 150 procent.

Snittinkomsten i Sverige är mellan 60 och 70 gånger högre än i Somalia.³⁵ Enligt Global Commission on International Migration tjänar en migrant som flyttar från ett fattigt till ett rikt ofta 20 eller 30 gånger mer i det nya landet.³⁶

FN:s utvecklingsprogram UNDP publicerar varje år en rapport om mänsklig utveckling, i vilken länder klassificeras utifrån tre parametrar:

utveckling, hälsa och inkomstnivå. De länder som får goda sammantagna poäng bedöms ha hög mänsklig utveckling ("high human development"), medan de som får låga sammantagna poäng bedöms ha låg mänsklig utveckling ("low human development"). UNDP har räknat ut att en migrant som flyttar från ett land med låg mänsklig utveckling till ett land med högre mänsklig utveckling multiplicerar sin inkomst i snitt 15 gånger, fördubblar skolgången och minskar barnadödligheten 16 gånger.³⁷

Dessa vinster beror på inkomstskillnaderna mellan länder. Den helt avgörande faktorn när det gäller att förklara skillnaden i barns hälsa mellan länder är skillnader i BNP per capita.³⁸ Och dessa skillnader återspeglar också hur låg produktiviteten är i flera av de länder från vilka Sverige tar emot många invandrare.

Världsbanken uppskattar att det finns 1,4 miljarder människor, nästan tre gånger EU:s befolkning, som lever på mindre än 1,25 köpkraftsjusterade dollar om dagen, motsvarande runt 340 kronor i månaden.³⁹ Välfärdsvinsten för dem att flytta till ett land där de kan tjäna 20, 30 eller 50 gånger så mycket är ofattbart stora.

Dessa siffror är också en antydning om hur mycket värde människor som fram tills alldeles nyss bodde i dessa länder är vana att producera.

Vi bör i denna diskussion komma ihåg att ett jobb i Sverige som ger en nyanländ somalier 4 500 kronor i månaden skulle innebära att hen får tio gånger högre inkomst än i hemlandet. Ett jobb som ger 22 500 kronor i månaden skulle innebära en femtio gånger högre inkomst än i ursprungslandet. Det lägsta tillåtna löneläget på svensk arbetsmarknad är runt 17 000. Den utmaning vi står inför handlar alltså om att hitta en arbetsmarknad för människor som inte kan läsa och skriva som är vana att producera 50 gånger mindre än den lägsta tillåtna nivån enligt svenska kollektivavtal. Det är bäddat för trubbel.

³⁴ SCB:s webbplats < http://www.scb.se/pages/article____332798.aspx>

³⁵ Norberg & Segerfeldt 2012.

³⁶ Global Commission on International Migration 2005.

³⁷ UNDP 2009.

³⁸ Schell med flera 2007.

³⁹ 1,25 dollar gånger 6,5 blir 8,125 kronor. Multipliserat med 30 dagar blir det 243,75 kronor i månaden. Multipliserat med Sveriges PPP-faktor 1,4 blir det 341,25 kronor i månaden.

Låt oss tänka oss det hela tvärt om och se på Sverige som det fattiga landet och att det skulle finnas länder där man tjänar femtio gånger mer än vi. Om vi utgår från en ungefärlig svensk lön på 25 000 i månaden innebär det att vi skulle kunna flytta till ett annat land och tjäna 1 250 000 kronor i månaden. Samtidigt som priserna är ungefär desamma som i Sverige. Och att vi skulle vara tvungna att producera ett värde för ungefär en miljon kronor i månaden för att kunna få ett jobb. Samtidigt som vi kan få ungefär lika mycket i socialbidrag.

Det är en underlig uppfattning, som stora delar av den svenska integrationsdiskussionen tycks utgå ifrån - att ha som axiom - nämligen att en människa så fort hon korsar den svenska gränsen helt plötsligt ska ha svenska egenskaper. Så är naturligtvis inte fallet.

Det är en omöjlig tanke att tusentals människor som inte är läs- och skrivkunnig och som är van att tjäna drygt 450 kronor i månaden helt plötsligt ska producera 22 000-23 000 kronor. Det är därför inte heller förvånande att endast 18 procent av somalier med förgymnasial utbildning lyckats få ett arbete i Sverige. Och därför är den underliggande tanken att integrationen är lyckad först när gruppen som helhet har lika hög sysselsättningsgrad och lika hög snittinkomst - samtidigt - som infödda lika omöjlig.

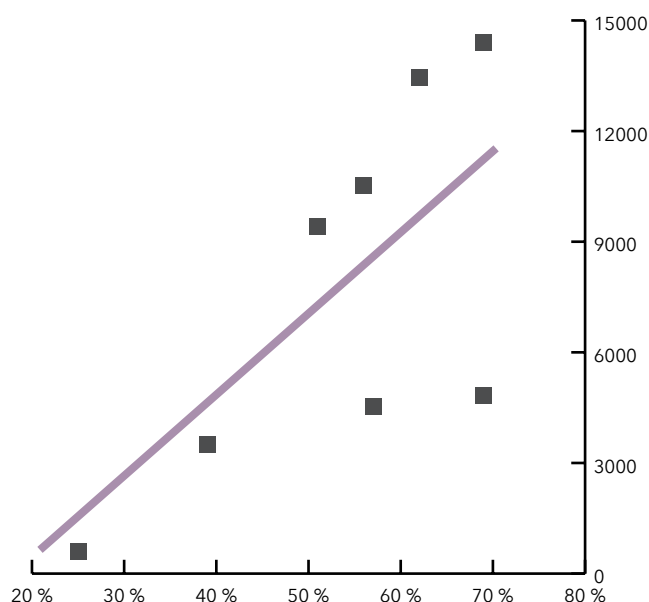
Ett sätt att se på hur välkomnande svensk arbetsmarknad är för människor från Afrika är att titta på hur många som sökt sig därifrån till Sverige de senaste åren för att arbeta. Sedan slutet av 2008 kan en svensk arbetsgivare fritt rekrytera arbetskraft från utanför EU/EES. Lönen måste enligt lagen vara enligt kollektivavtal eller praxis i branschen.

Under 2009-2011 fick sammanlagt endast 2 104 personer från Afrika uppehållstillstånd av arbetsmarknadsskäl.⁴⁰ Detta trots att ökningen i inkomst är så enorm och att undersökningar visar att så många som 40 procent av befolkningen i den fattigaste fjärdedelen av världens länder vill flytta permanent till ett annat land.⁴¹ Svensk ar-

betsmarknad är inte gjord för att ta emot människor från mycket fattiga länder, förutom deras eliter.

Ett annat sätt att få en antydning om produktiviteten hos de stora invandrargrupperna från icke-väst är att titta på sysselsättningsgraden hos respektive grupp jämfört med inkomstnivån i sändarlandet.

Inkomstnivå i ursprungslandet och sysselsättningsgrad i Sverige.

Källa: SCB och CIA World Factbook

Även om sambandet inte är perfekt så finns det en korrelation mellan hur hög inkomstnivån i ursprungslandet är och hur hög sysselsättningen är bland invandrare med ursprung i respektive land. Vi ska dock komma ihåg att denna graf bygger på ett väldigt litet antal observationer, att den inte tar hänsyn till hur länge människorna levt i Sverige, att flera av dessa länder har utvecklats snabbt sedan invandrarna lämnat det samt att den ignorerar selektionen, det vill säga vilka grupper det är i respektive land som flyttat.

⁴⁰ Källa: Migrationsverket.

⁴¹ Clemens 2011.

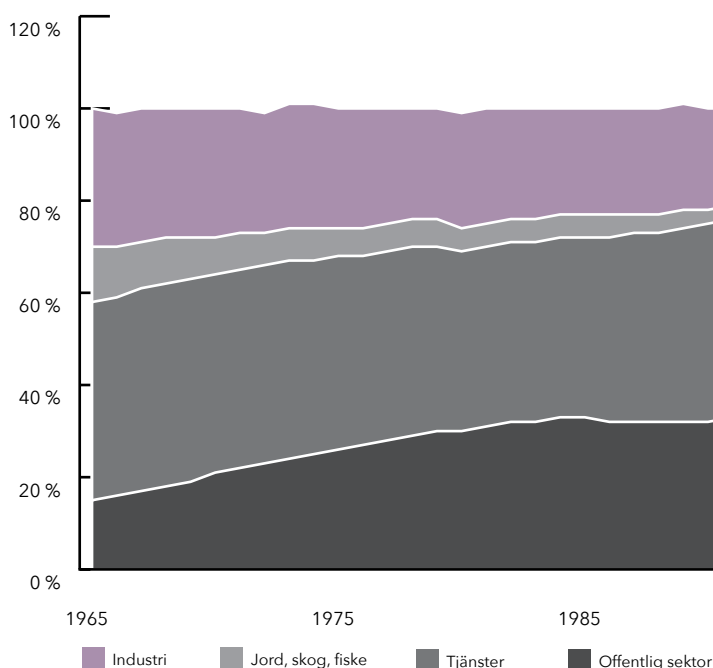
Arbetsmarknadens förändring

Sedan arbetskraftsinvandringens 1960-tal har svensk arbetsmarknad genomgått en dramatisk förändring. Andelen industrijobb har minskat och andelen tjänstejobb har ökat. Under 1970- och 1980-talen ökade också andelen jobb i offentlig sektor stort.

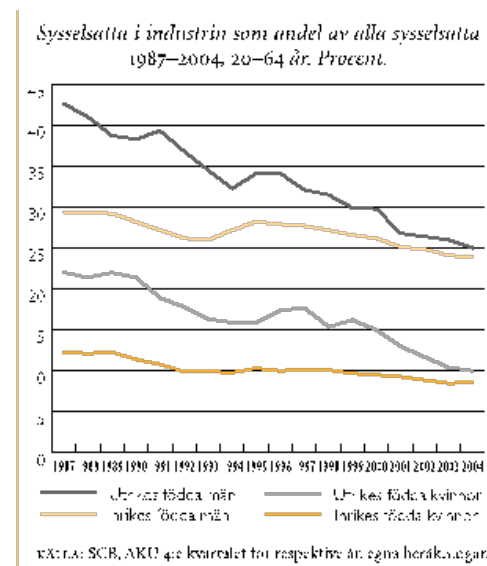
År 1965 stod industrin för 30 procent av sysselsättningen. Idag är motsvarande andel 13 procent. Sysselsättningen i industrin har mer än halverats på 50 år. Samtidigt har produktionen effektiviserats och kunskapsinnehållet ökat. Det finns numera mycket få enkla jobb i industrin. De har ersatts av arbetstillfällen med större kunskapsinnehåll och därmed högre krav på kompetens för att bli lönsam, eller anställningsbar.

Inte minst under den ekonomiska krisen i början av 1990-talet slogs många industrijobb ut. Enligt dåvarande Integrationsverket (2006) minskade utrikes föddas sysselsättning i industrin mycket mer än för inrikes födda, mellan 1987 och 2004, det vill säga i takt med att industrin rationaliserade, något som accentuerades under 1990-talets början.

Strukturförändringar i sysselsättningen, andel av total sysselsättning, procent

Utrikes födda förlorade mer på strukturomvandlingen

Inklippt från Integrationsverket 2006.

Migrationsprofessorn Pieter Bevelander har visat att de strukturella förändringarna under 1980- och 1990-talen gjorde svensk ekonomi mindre lämpad för invandrare med lägre humankapital och sämre "kulturell" kompetens.⁴² Det är helt enkelt så att vår ekonomi och vår arbetsmarknad har blivit så kvalificerad att den har blivit mycket sämre på att absorbera personer med lägre kvalifikationer.

⁴² Bevelander 2000.

Strukturomvandlingen är en del av den process som höjer produktiviteten och därmed vår levnadsstandard. Det är alltså något bra och nödvändigt. Vi klättrar i den globala värde-trappan och får högre löner. Men samtidigt gör det Sverige till ett svårare land att arbeta i för någon som inte har så höga kvalifikationer.

För att ersätta de enklare industrijobben som försvann skulle vi ha kunnat tillåta framväxten av lågkvalificerad arbetsmarknad i tjänstesektorn. I verksamheter som inte är utsatta för internationell konkurrens och därför kan överleva utan att vara hårt rationaliserade skulle det kunna finnas utrymme för sådana. Sysselsättningsökningen i städsektorn efter införandet av RUT-avdragen är ett exempel på en sådan åtgärd.

Men det finns ett ideologiskt motstånd mot sådana jobb, något vi återkommer till nedan. Det är ett medvetet ideologiskt val att hålla sådana jobb borta. Det måste erkännas, för att diskussionen om integrationen av utrikes födda på arbetsmarknaden ska bli substantiell.

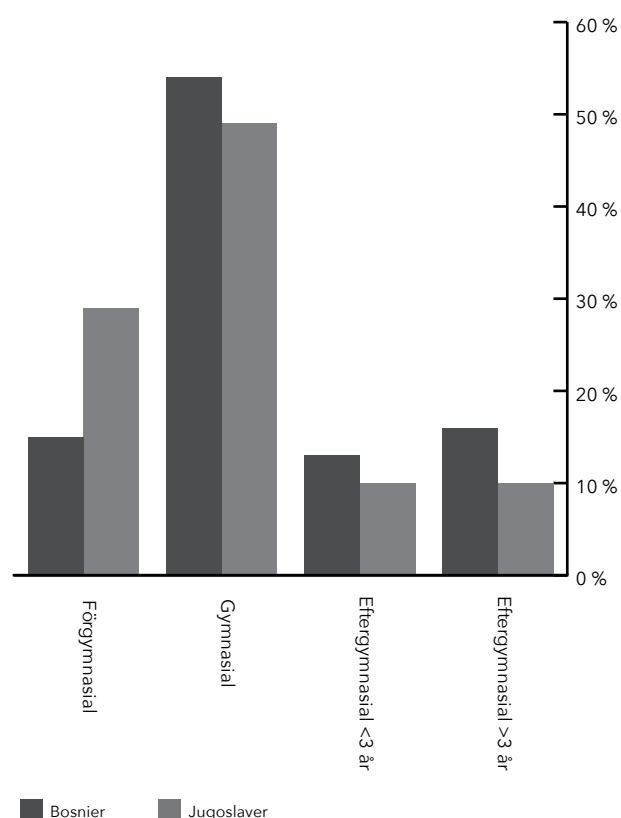
I sitt migrationspolitiska index som rankar länders politik på området nämner tyska Bertelsmann Stiftung specifikt den reglerade svenska arbetsmarknaden, och noterar att frånvaron av den sortens ingångsjobb som finns i anglo-saxiska länder försvårar integrationen. Bertelsmann ger Sverige således inte heller toppbetyg i integration, utan sätter oss först på delad nionde plats.⁴³

Här är en jämförelse mellan gruppen jugoslaver och gruppen bosnier mycket intressant och illustrativ. De senare har hela åtta procentenheters högre sysselsättningsgrad än de förra (69 respektive 61 procent). Det är en skillnad som är nästan lika stor som mellan inrikes och utrikes födda (9,9 procentenheter). Detta trots att jugoslaverna, varav en del var från den del av Jugoslavien som idag är landet Bosnien-Hercegovina, har decenniernas längre vistelsetid i landet.

Förklaringen är uppenbar. Jugoslaverna var främst okvalificerade arbetare som invandrade på 1960-talet för att stå på golvet i tillverkn-

ingsindustrin. Bosnierna, däremot, var i högre utsträckning utbildade personer som hals över huvud flydde 1990-talets blodiga inbördeskrig. Utbildningsnivån skiljer sig rejält mellan de två grupperna.

Bosnier och jugoslaver i Sverige efter utbildningsgrad, procent, 2010

Källa: SCB 2012.

Andelen jugoslaver med enbart grundskoleutbildning är nästan dubbelt så stor som andelen bosnier (28,8 procent mot 15 procent). Efter de omfattande strukturrationaliseringarna i tillverkningsindustrin har jugoslaverna haft det svårare än bosnierna att hitta en plats på en tjänstearbetsmarknad med få enkla jobb.

⁴³ Bertelsmann Stiftung 2011.

Diskriminering

Den i debatten kanske vanligaste förklaringen till problemen för utrikes födda på arbetsmarknaden är diskriminering. Det finns många som med hög röst och envishet hävdar att hela eller det mesta av skillnaden i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda beror på negativ särbehandling.

Det är visserligen väl belagt att negativ diskriminering förekommer. I den mest citerade studien, Carlsson och Rooth (2007) som ligger bakom de många påståenden om att utrikes födda blir bortvalda vid rekryteringar, blev fler sökande med svensk-klingande namn kallade till intervju, än sökande med arabisk-klingande namn.

Men att diskriminering förekommer är inget belegg för att det skulle vara huvudförklaringen till den dåliga integrationen på arbetsmarknaden. Påståenden om något annat är tagna ur luften, eller ur ett önsketänkande motiverat av ideologi och/eller organisatoriskt egenintresse.

I en omfattande forskningsgenomgång (bilaga till Långtidsutredningen 2011) menar docenten i nationalekonomi Stefan Eriksson att forskningen inte har kunnat fastslå hur stor del av integrationsproblematiken den negativa särbehandlingen står för.⁴⁴ Och i Carlsson och Rooth (2007), som nämndes ovan, varnar forskarna för att dra allt för långtgående slutsatser om diskrimineringens roll:

I mediedebatten målas Sveriges arbetsmarknad ibland upp som alltigenom diskriminerande och rasistisk. Denna bild verkar, utifrån våra resultat, vara kraftigt överdriven.⁴⁵

I en annan uppsats gör Carlsson och Rooth (2006) en simulering som visar att endast en sjättedel av skillnaden i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda beror på diskriminering.

Som vi såg ovan varierar sysselsättningsgraden bland utrikes födda starkt med vistelsetid i landet, mellan invandrargrupper och efter utbildningsnivå. Skillnaden mellan dessa grupper är

långt större än mellan inrikes och utrikes födda i allmänhet.

Om skillnaden i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda ska förklaras med enbart eller främst diskriminering borde skillnaden mellan invandrargrupperna förklaras av att de utsätts för diskriminering i motsvarande olika grad. I så fall skulle bosnier vara mycket mer utsatta för diskriminering än jugoslaver, utrikes födda som bott här i 1-4 år vara nästan dubbelt så mycket diskriminerade som de som varit här i 20 år eller mer, och lågutbildade skulle vara utsatt för nästan 50 procent mer diskriminering än högutbildade utrikes födda. Det håller inte. På punkt efter punkt stämmer data mer överens med teorin om löner och produktivitet än med den om diskriminering.

Fakta passar helt enkelt inte in i den tes som en högljudd opinion insisterar på är det huvudsakliga problemet på arbetsmarknaden. I stället ligger det nära till hands att anta att det är en teori som starka särintressen lyfter fram för att slippa ta sitt ansvar för hur situationen ser ut.

Återigen är det jämförande, internationella perspektivet intressant och relevant.

Vi såg ovan hur Sverige har störst skillnad bland OECD-länderna i sysselsättningsgrad mellan inrikes och utrikes födda. Om diskrimineringstesen ska vara huvudförklaringen till denna skillnad måste svenska arbetsgivare därför vara mer benägna än i andra länder att diskriminera.

Det mesta talar för att det förhåller sig precis tvärt om. Det finns inga jämförande, vetenskapliga studier när det gäller graden av diskriminering på arbetsmarknaden, där Sverige är med. Däremot har FN:s arbetsmarknadsorgan ILO, på dåvarande Integrationsverkets uppdrag, gjort en studie över diskriminering på svensk arbetsmarknad. Författaren varnar visserligen för att jämförelsen mellan länder är skakig men skriver ändå att graden av diskriminering verkar vara lägre i Sverige än i jämförbara länder.⁴⁶

⁴⁴ Eriksson 2011.

⁴⁵ Carlsson & Roth 2007, s 67.

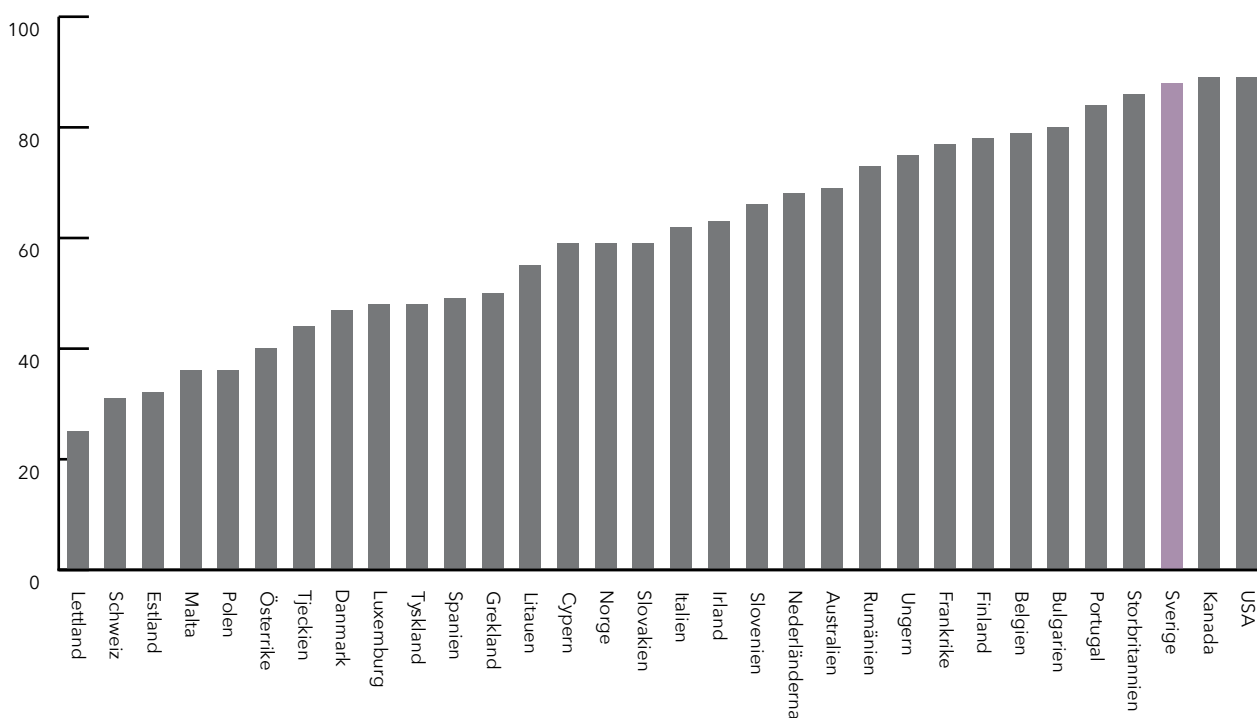
⁴⁶ Attström 2007.

Däremot finns det ett index som jämför länders anti-diskrimineringspolitik. Den Brysselbaserade Migration Policy Group och the British Council har ett "Migrant Integration Policy Index", där en av punkterna jämför rika länder utifrån deras antidiskrimineringsarbete. Sverige kommer mycket väl ut i jämförelsen, slaget av endast USA och Kanada.⁴⁷

Tittar man inte bara på anti-diskrimineringsaspekten utan på hela indexet som mäter hur väl invandrare tas emot överlag ser man att Sverige hamnar på första plats. (Indexet mäter dock inte incitament att arbeta, flexibilitet i lönebildning, bidragens inlåsnings effekter eller arbetsrättens påverkan.) Om vår demokrati fungerar som den ska speglar denna politik människors uppfattning och syn på diskriminering, vilket innebär att motståndet mot sådan negativ särbehandling är större i Sverige än i andra länder.

Det finns också en rad undersökningar som jämför länder när det gäller attityder gentemot invandring och integration bland befolkningen i allmänhet. Och Sverige kommer genomgående bra ut. En survey från EU-kommissionen, som nu har 15 år på nacken, visade att 18 procent av svenskarna uppfattade sig som mycket eller något rasistiska, mot 33 procent i EU i snitt.⁴⁸ Sides & Citrin (2007) visade att svenskar både har minst invandringsmotstånd och mest positiva uppfattningar om invandringens konsekvenser av alla EU-invånare. Enligt en Eurobarometer från 2012 är svenskarna mest positiva av alla EU-invånare till arbetskraftsinvandring från utanför EU. Med 93 procent är svenskarna de som allra mest anser att invandrare ska ha samma rättigheter som infödda. Vi är också det EU-land där flest anser att invandrare berikar samhället.⁴⁹

Ranking av anti-diskriminering, "Migrant Integration Policy Index", 2010

Källa: <<http://www.mipex.eu/play/>>

⁴⁷ Antidiskrimineringsmättet består av fyra delar, (1) hur väl definierat begreppet diskriminering är, (2) på vilka områden lagar och bestämmelser gäller, (3) hur väl lagarna och reglerna upprätthålls och tillämpas samt (4) diverse frågor om myndigheten som är ansvarig för att bekämpa diskriminering. Se <<http://www.mipex.eu/play/>>.

⁴⁸ Europeiska kommissionen 1997.

⁴⁹ Europeiska kommissionen 2012.

För att diskriminering ska förklara varför invandras integration på arbetsmarknaden fungerar sämre i Sverige än i alla andra EU-länder samtidigt som svenskar i allmänhet är mest positivt inställda till invandring och likabehandling och Sverige har bäst anti-diskrimineringspolitik måste just arbetsgivare som grupp verkligen sticka ut från den svenska befolkningen i övrigt. Det ter sig mycket osannolikt.

Till saken hör att svenskar i allmänhet blivit allt mer positivt inställda till invandring. Det finns inga serier med opinionsundersökningar med exakt samma frågor som går så långt tillbaka som till den förra arbetskraftsinvandringsepoken. Däremot finns det data sedan minst 1990-talet. År 1990 var det 61 procent som tyckte det var ett bra förslag att "[t]a emot färre flyktingar i Sverige", mot endast 45 procent år 2009.⁵⁰ På samma sätt var det 52 procent som år 1993 instämde i påståendet "[d]et finns för många utlänningar i Sverige", mot endast 36 procent år 2009.⁵¹ Samhället i stort, inklusive arbetsgivare får man anta, verkar alltså bli mer positivt inställd till invandring över tid, samtidigt som integrationen blivit dålig

Det finns ytterligare två perspektiv som ifrågasätter giltigheten i diskrimineringstesens.

En studie från Institutet för arbetsmarknads- politisk utvärdering (IFAU) visade att det visserligen förekommer etnisk selektion vid anställningar, men när det gäller att anställa personer man redan tidigare arbetat med försvinner chefernas negativa särbehandling.⁵² Det verkar alltså inte vara diskriminering, i alla fall inte av den rasistiskt motiverade versionen, som förklarar den etniska selektionen, utan osäkerhet om personens kompetens och produktivitet. Sådan osäkerhet är av naturliga skäl mindre om någon man redan tidigare varit kollega med.

Ytterligare en faktor som gör att det blir svårt att få ihop diskrimineringstesens är förändringen i utrikes föddas sysselsättningsgrad. Fram till 1970-talet, då arbetskraftsinvandringen upphörde och ersattes av flyktinginvandring, hade utrikes födda som sagt högre sysselsättnings-

grad än inrikes födda.⁵³ Denna skillnad förklaras sannolikt primärt av invandringsskälet. Arbetskraftsinvandrare kom till Sverige för att jobba, och hade redan ett jobb när de kom till landet. Som noterades i inledningen kommer flykting- och anhöriginvandrare dessutom från mer avlägsna och mindre utvecklade länder än arbetskraftsinvandrarerna. Men det är ändå svårt att tänka sig att samma grupp i samhället – arbetsgivare – som anställde tiotusentals personer från Jugoslavien och Turkiet, länder som på 1960-talet var fattiga i förhållande till Sverige och som uppfattades som mycket främmande, idag skulle välja bort tiotusentals personer från exempelvis Turkiets grannland Irak, för att de har negativa uppfattningar om människor från just Irak.

Missförstå nu inte detta resonemang. Det finns ingen anledning att inte göra allt vi kan för att motverka rasism i Sverige. Men vi får inte förledas av en högljudd opinion att tro att rasism och diskriminering skulle vara den huvudsakliga orsaken till att utrikes födda har det så svårt på svensk arbetsmarknad. Då kommer vi inte att lösa integrationsproblemen.

⁵⁰ Holmberg & Weibull 2010.

⁵¹ Demker 2010.

⁵² Åslund med flera 2009.

⁵³ Ekberg och Hammarstedt 2002.

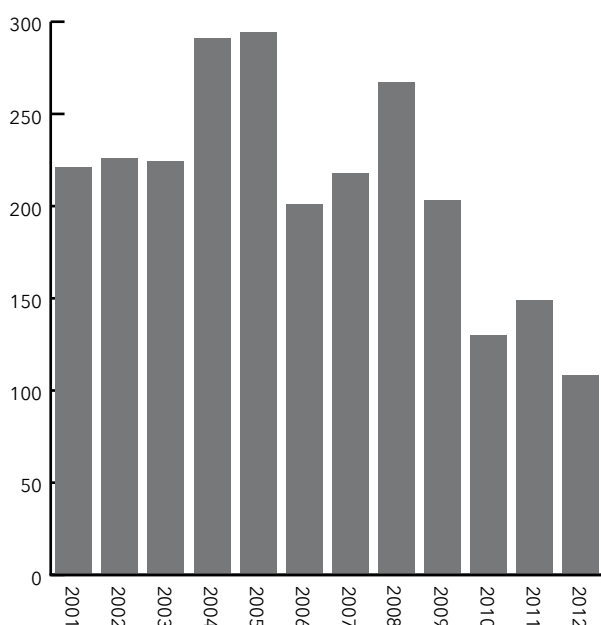
Mottagandet

Under lång tid mötte svenska myndigheter nyanlända med en omhändertagande attityd. Mäniskor som ofta efter stor möda och under svåra umbäranden hade tagit sig över halva världen på flykt undan krig eller förtryck behandlades helt plötsligt som oförmögna människor. Det första man fick veta vilka bidrag man hade rätt till. Något prat om jobb och egen försörjning var det inte fråga om. Det skedde en klientifiering, något som förhindrar en effektiv integration på arbetsmarknaden.

Som en del i arbetslinjen genomförde regeringen år 2010 en omfattande förändring av mottagandet av skyddsbehövande, den så kallade etableringsreformen. Syftet var att avklientifiera systemet, och att sätta egenförsörjning och arbete i centrum. Huvudansvaret för introduktionen flyttades över från kommunerna till arbetsförmedlingen.

Ett av problemen med klientifiering var att handläggningstiderna var så långa, vilket i kombination med att asylsökande inte hade tillåtelse att arbeta var passiviserande. Numera har handläggningstiderna har gått ner.

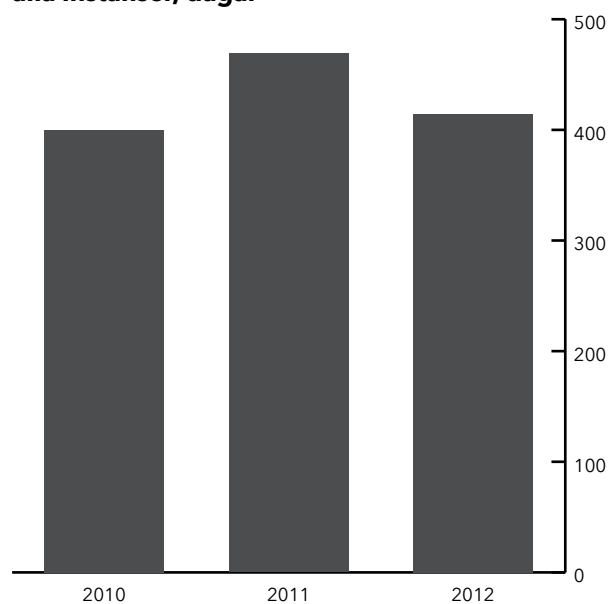
Genomsnittlig handläggningstid för asylsökanden, dagar

Källa: Åren 2006-2010 Eriksson 2011. Åren 2011-2012: Migrationsverket 2013.

Dessa siffror ger dock inte hela bilden. För när Migrationsverket har handlagt ärendet och delgivit sitt beslut kan den asylsökande överklaga, först till Migrationsdomstolen och sedan till Migrationsöverdomstolen. Den mest relevanta tidssuppgiften är därför i stället hur lång tid det tar för en person i snitt från det att hen ansöker om asyl till det att hen får slutgiltigt svar, det som Migrationsverket kallar processtid. Och då ser vi att det handlar om långt fler dagar än endast Migrationsverkets handläggningstider.

Genomsnittlig processtid för asylsökande, alla instanser, dagar

Källa: Migrationsverket 2013.

Den genomsnittliga processtiden för en asylsökande var år 2011 hela 469 dagar, det vill säga runt ett år och tre månader. I fjol hade siffran sjunkit till 414 dagar.

Efter en person fått uppehållstillstånd följer sedan ett introduktionsprogram. Kontakten med arbetslivet är under dessa år i allmänhet mycket begränsad, människor vänjer sig vid bidragslivet och förlorar kompetens. Snittåldern för en asylsökande är 30 år. Dessa år av passivitet sker alltså vid en kritisk, formativ tidpunkt av arbetslivet. Människorna förlorar en del av sin produktivitet.

En tydlig förändring i regelverket är att asylsökande numera får arbeta. Det är dock mycket få som gör. År 2010 var det endast 140 stycken som arbetade, en siffra som steg till 508 personer år 2011 och 550 personer år 2012.⁵⁴ Det är mindre än två procent av alla asylsökande.

I en text på debattsajten Newsmill skriver den afghanske flyktingen och före detta regeringstjänstemannen Zulmay Afzali om sina erfarenheter av det svenska mottagandet och ovan nämnda introduktionsprogram:

” Vägen går från Migrationsverket till Arbetsförmedlingen till integration. Det är en svår väg för oss som är nya i Sverige och en tung arbetsbörda för alla instanser när fler och fler nya asylinvandrande anländer hela tiden. Folk är förvirrade och oroliga, både de som tar emot dessa människor och de nyanlända själva. I det nya tvååriga introduktionsprogrammet till exempel, som jag själv genomgår just nu, ska en invandrande lära sig svenska, hitta ett jobb och gå alla integrationskurser på två år.

Problemet är bara att det hela inte fungerar. Det här är en del av anledningen:

Jag placerades i en integrationskurs organiserad av kommunen som jag placerats i. Den var till god hjälp. Men efter tre veckor sattes jag att gå samma typ av kurs igen, denna gång i regi av Arbetsförmedlingen. Jag tyckte att det var slöseri både med min tid och med de pengar den kursen kostade eftersom jag nyss fått exakt samma information men jag hade inget annat val än att delta i kursen. Min förvåning var stor när jag två månader senare fick ännu en kallelse till en tredje likadan kurs, nu bara en eller två gånger i veckan, i den kommunala skolan med Arbetsförmedlingen som arrangör. Återigen en ny "lärare", och den här gången fokuserade man huvudsakligen på hälso- och sjukvårdstjänster. Men jag hade ju redan fått all information två gånger...⁵⁵

Ytterligare en förändring i regelverket är att asylsökande numera kan välja att byta spår, det vill säga att under tiden som deras asylärende utreds få ett jobb och ansöka om uppehållstill-

stånd av det skälet i stället. År 2012 var det dock endast 700 personer som lämnade in en sådan ansökan, återigen ett tecken på hur stängd svensk arbetsmarknad är för de personer som idag söker asyl.⁵⁶

Ett annat problem är incitamenten, som ju är en av grunderna i arbetslinjen, att det ska löna sig att arbeta i förhållande till att leva på bidrag. Statskontoret, som har utvärderat etableringsreformen, skrädder inte med orden när det gäller avvägningen mellan bidrag och arbete för nyanlända:

” Etableringsreformen har inneburit att arbetsmarknadsperspektivet förstärkts i introduktionen för nyanlända, men det har inte fått ett så stort genomslag som regeringen förväntat sig. Detta beror till stor del på att målgruppens grundläggande sociala behov prioriteras av myndigheterna före behovet av arbetsmarknadsinsatser i inledningskedet av etableringsprocessen.⁵⁷

Vidare skriver myndigheten:

” De ekonomiska incitamenten är inte tillräckligt tydliga för att påskynda nyanländas etablering på arbetsmarknaden. Nyanlända kan neka erbjudet arbete utan att det medför några ekonomiska konsekvenser.⁵⁸

Enligt regeringens egen utvärderingsmyndighet lever bidragslinjen alltså i högsta välmåga när det gäller flyktingar. Nyanlända kan tacka nej till erbjudande om arbete utan att etableringsstödet dras in.

Generellt sätt är anknytningen till arbetsmarknaden alltså fortfarande alldeles för låg för asylinvandrande, såväl under handläggningstiden som efter beviljat uppehållstillstånd.

Ett annat problem är bristen på bostäder. De flesta jobb tillsätts numera via nätverk. Det är mycket svårare att etablera ett nätverk kopplat till arbetsmarknaden om man befinner sig en avfolkn-

⁵⁴ Migrationsverket 2013.

⁵⁵ Afzali 2013.

⁵⁶ Migrationsverket 2013, s 67.

⁵⁷ Statskontoret 2012, s 9.

⁵⁸ Statskontoret 2012, s 9.

ingsbygd än om man befinner sig i ett dynamiskt storstadsområde. I dynamiska storstadsområden tenderar det dock att inte finnas några lediga bostäder. Detta är ett väl känt och omdiskuterat dilemma, att det finns ett negativt samband mellan lediga jobb och lediga bostäder.

Under asylsökningstiden kan de sökande välja att antingen bo i eget boende (EBO) - oftast hos släktingar eller bekanta - eller i anläggningsboende (ABO). Personer med EBO tenderar att bo i storstadsområdena och enligt Migrationsverket ökar EBO chansen att få en praktikplats under handläggningstiden.⁵⁹

Enligt enkätsvar från kommunföreträdare var det vanligaste svaret på frågan om problem för bosättning "otillräcklig nybyggnation av hyresrätter".⁶⁰ Störst är bristen på mindre och billiga hyreslägenheter.⁶¹ Den reglerade hyresmarknaden utgör ett allvarligt integrationshinder.

En tanke bakom etableringsreformen var att nyanlända i mindre utsträckning skulle hamna i kommuner med lediga lägenheter men få lediga jobb, och att arbetsmarknadsläget skulle vara mer avgörande. Det är dock lite så och så med den saken. Arbetsförmedlingen uppger att endast ungefär hälften av kommunanvisningarna sker efter arbetsmarknadsläget. Statskontoret påpekar dock lite skeptiskt att även "en sådan bedömning [tyder] på en generös bedömning av vad som är lämpligt arbete, med tanke på målgruppens förutsättningar".⁶² Och enligt en enkät till de arbetsförmedlare som är ansvariga för placeringen kom "arbetsmarknaden" sist av fem alternativ när det gäller de skäl de nyanlända själva anger till att de vill ha hjälp med boende.⁶³

Låt oss möta två invandrare från Iran, i liknande ålder, av samma kön och med liknande utbildningsgrad och yrkesbakgrund, men där den ena kom som asylsökande och den andra som arbetskraftsinvandrare. Skillnaden när det gäller kopplingen till arbetsmarknaden är tydlig.

Saman

Saman är 27 år och kommer från Irans nästa största stad Mashad. Det passar bra eftersom han numera bor i Göteborg, där han varit bosatt sedan han kom till Sverige i augusti 2009.

I Iran jobbade han extra på kontoret för ett expeditionsföretag samtidigt som han studerade heminredning på universitetet. Tidigare har han även varit verksam som fastighetsmäklare i Turkiet, i ett företag som sålde lägenheter till iranier.

Att få ett jobb i Sverige var inga problem för Saman. Hans syster och bror bodde nämligen redan i Sverige och kunde förmedla kontakter till en annan iransk invandrare som drev ett café och en restaurang i Göteborg. Det tog några månader att få alla papper, med erbjudandet om anställning och så. Men sen bar det iväg.

Samma dag som han landade på Landvetter åkte han till jobbet. Det vara bara att lämna av väskorna och sedan bege sig till caféet där han skulle jobba. Saman är duktig på persiska bakverk och var konditor. Allt var frid och fröjd.

- Jag fick lön redan första månaden, säger han och skrattar lätt.

Men efter två år sålde ägaren caféet. Och då trodde Saman att han skulle få problem. För hans arbetstillstånd är ju knutet till anställningen på caféet. Och när caféet såldes hade han inte längre något jobb och då försvann hans skäl till att vistas i Sverige.

Men caféägaren hade även en restaurang, och Migrationsverket gick med på att föra över hans arbetstillstånd till ett nytt jobb i kassan på restaurangen. Efter fyra år kan man sedan ansöka om permanent uppehållstillstånd, och då kan man byta till vilket jobb man vill. Rätten att stanna i Sverige är inte längre knutet till ett visst företag.

Saman menar att den omedelbara kontakten med arbetsmarknaden var till stor hjälp när det gäller att etablera sig i Sverige. Visserligen tycker

⁵⁹ Migrationsverket 2013, s 48.

⁶⁰ Statskontoret 2012, s 99.

⁶¹ Statskontoret 2012, s 89-90.

⁶² Statskontoret 2012, s 108.

⁶³ Statskontoret 2012, s 109.

han att informationen om myndigheter och om de rättigheter han har hade kunnat vara bättre. Men arbetet gjorde att han kunde köpa sig en bostad, få vänner, gå ut och äta och lära sig svenska. Denna intervju gjordes utan problem på det språket.

- Det är mycket svårare för dem som kommer som flyktingar. De har inga jobb, de väntar i flera år och gör ingenting, de har inga pengar och kan inte köpa lägenhet, träffa vänner eller någonting.

Saman är nöjd med att jobba i Sverige. Ett vanligt jobb i Iran skulle inte alls ge samma levnadsstandard som i Sverige.

När jag frågar om det är skillnad att leva i Sverige jämfört med en diktatur som Iran säger han att det finns många problem i Iran, och lägger till att han inte vågar skriva vad han tycker på Facebook.

- Jag vill ju kunna åka tillbaka och hälsa på min familj, säger han avmätt.

Nima Salimi

Nima Salimi är 30 år och kommer från Irans huvudstad Teheran. Han är utbildad mjukvaruingenjör och jobbade med data-administration på en tidning där. Nima hade ett behagligt liv i Iran, med bil och eget hus. Under universitetstiden jobbade han dessutom extra som lagerarbetare.

När Nimas syster, som bodde i Sverige, år 2009 blev sjuk i cancer bestämde han sig för att hälsa på, sökte turistvisum och stannade i fem månader. Men när han skulle hem upptäckte Nima att det blev oroligt, eftersom han hade varit politiskt aktiv på hemmaplan, mot den iranska regimen. Inte minst hade han varit engagerad i organisationen *womensliberation.net*, som jobbar för kvinnors rättigheter i Iran. En kompis till honom blev torterad och säkerhetstjänsten gjorde en raid mot hans kontor, och letade upp filer i hans dator. Familjen varnade honom: kom inte hem.

I mars 2010 sökte han därför asyl i Sverige, och bosatte sig hemma hos sin syster i Majorna i Göteborg. Han fick dock avslag på sin ansökan, överklagade till Migrationsdomstolen, fick avslag igen och överklagade igen, denna gång till Migrationsöverdomstolen, men fick avslag även där, i december 2012. Nu har han fram till maj 2013 på sig att lämna landet. Nima är djupt besviken på sitt offentliga biträde, det vill säga den jurist som Migrationsverket utsett åt honom för att driva hans fall.

Under tiden i Sverige, det vill säga under dryga tre år, har Nima inte haft någon avlönad anställning. Däremot har han varit sysselsatt på tre olika praktikplatser under sammanlagt 15 månader, alla gånger hos arbetsgivare med rötterna i Iran. Boendet hos systemen var ju ordnat och i övrigt har han levt på den dagersättning han får från Migrationsverket.

Något riktigt jobb har Nima alltså inte kunnat hitta. Hade han fått ett sådant hade han ju kunnat byta spår och stanna som arbetskraftsinvandrare i stället. Men enligt Nima letar arbetsgivarna främst efter folk som kan svenska. Nima har inte gått på svenskutbildning, men har plockat upp en del av språket (även om denna intervju gjordes med hjälp av tolk). Han kan dock inte tillräckligt bra svenska för att använda det i jobbet på ett kvalificerat sätt. Migrationsverkets svenskundervisning ger han inte mycket för.

Nima menar också att han har tappat en del av sin kompetens under de tre år han varit borta från sitt yrke. Kunskapen i såväl data som engelska har blivit rostig av frånvaron från det kvalificerade yrkeslivet. Han skulle nog ha svårt att leverera fullt ut direkt på ett nytt jobb. Men Nima är inte kräsen. Han kan tänka sig att jobba på pizzeria eller på ett lager eller vad som helst.

Under en demonstration mot regimen i Iran fångades Nima på en bild i Göteborgs-Posten. Säkerhetstjänsten i Iran har hotat hans familj genom att visa upp bilden för hans pappa. Nima är säker på att de kommer att möta honom direkt på flygplatsen och arrestera honom, och att samma öde som hans kompis väntar honom.

Diskussion: gör upp med det nationella jämlikhetsidealet

Det stora problemet med integrationen på svensk arbetsmarknad beror på följande: ett stort antal människor med kanske världens lägsta humankapital möter ett av världens rikaste och mest avancerade länder med mest sammanpressad lönestruktur, utan att det rika landet anpassar sig. Det leder obönhörligen till en krock.

Det finns tre alternativ:

- 1.** Vi kan fortsätta som förut. Arbetskraftsinvandringen kommer att vara begränsad till högkvalificerad arbetskraft och en del lågkvalificerad arbetskraft, som bärplockare. Men antalet människor kommer fortsatt att vara begränsat, eftersom det finns få personer som lyckas passa in på den snäva svenska arbetsmarknaden och som inte väljer att flytta till ett mer attraktivt land. Integrationen på arbetsmarknaden av flyktinginvandrare och deras anhöriga kommer att fortsatt vara dålig.
- 2.** Vi kan minska invandringen och därmed säga nej till människor som söker skydd från krig och förtryck och till fattiga människor som har möjlighet att mångdubbla sin inkomst.
- 3.** Vi kan tillåta människor att arbeta för en lägre lön än svenska kollektivavtal. Då kommer Sverige att kunna fortsätta ta emot skyddsbehövande och kommer dessutom att ge fler människor möjlighet att fly undan misären genom att mångdubbla sin levnadsstandard.

Värdet av den fria rörligheten för människor över gränser, möjligheterna till såväl globala välfärdsvinster som oerhört effektiv fattigdomsbekämpning genom mångdubbling av levnadsstandard för hundratusentals människor och skyldigheten att ge människor som riskerar död eller förföljelse av tyranner väger tillsammans mycket tungt för alternativ tre. För utan reformer finns det stor risk för att Sveriges öppna gränser kommer att bli mindre öppna i framtiden.

I grunden handlar det att göra upp med den svenska besattheten vid små inkomstskillnader i Sverige. Redan 1975 slog riksdagen fast att en av invandringens politikens målsättningar är jämlikhet. Det innebär bland annat att invandrare, inklusive flyktingar, ska ha samma levnadsstandard som infödda. Detta är ett politiskt mål som upprepats vid flera tillfällen.⁶⁴

Det är naturligtvis en helt rimlig målsättning, att människor inte ska ha lägre levnadsstandard bara för att de råkar vara födda i ett annat land. Problemet är bara att om personerna från ett annat land inte har det humankapital som krävs för att bibehålla den svenska jämlikheten så resulterar idén i utanförskap i stället för i jämlikhet. Ett utanförskap som kostar pengar och som lägger grunden för en diskurs om "invandringens kostnader" och om "bidragsinvandring". I förlängningen kommer därför färre människor att få skydd från krig, massmord och förtryck, och färre människor kommer att kunna mångdubbla sin levnadsstandard genom att flytta från misären till vårt välstånd. Till slut kommer vi att tvingas säga nej till flyktingar, och därmed indirekt bidra till död, förföljelse och tortyr, för att deras närvaro i Sverige krockar med våra ideologiska preferenser.

Det som sker med omfattande invandring från ett land som Somalia till ett land som Sverige är att de globala inkomstskillnaderna tränger in innanför våra gränser, och helt plötsligt blir synliga i den påtagliga verkligheten, snarare än något som flimrar förbi på en tv-skärm. DN-reportern Anders Bolling fångade det fint på sin Framstegsblogg på DN.se, när han formulerade det som att vi får "världens orättvisor in på knuten".⁶⁵ Men samtidigt får människor skydd från våld och möjlighet att ta sig ut ur misären genom att mångdubbla sin inkomst. Människor blir inte omedelbart annorlunda bara för att de passerar över en nationsgräns.

⁶⁴ Ekberg & Hammarstedt 2002.

⁶⁵ Bolling 2013.

Det finns de som hävdar att detta skulle vara en rasistisk tankegång, att människor med annan hudfärg ska jobba med "sämre villkor". Det är en underlig argumentation. Frågan har över huvud taget inte med ras eller hudfärg att göra. Sverige behöver ökad lönespridning nedåt även för inrikes födda ungdomar och andra som av någon anledning inte är lika produktiva som de som idag är inne på arbetsmarknaden.

Låt oss sätta svenska inkomster i ett globalt perspektiv, för att få perspektiv. Den som tjänar 18 000 kronor i månaden tillhör de tre procenten i världen med högst inkomst. Där någonstans går den lägsta gränsen för en vuxen person, i flera av LO-förbundens kollektivavtal.⁶⁶

I retoriken framställs alla som jobbar under de svenska kollektivavtalsnivåerna som slavar. De sägs arbeta under slavliknande förhållanden, eftersom deras lön är så låg. Det innebär med samma logik att 97 procent av jordens befolkning är att betrakta som slavar, eller arbetar under slavliknande förhållanden. Faktum är någon som tjänar 10 000 kronor i månaden tillhör de rikaste 11 procenten i världen.⁶⁷

Dessa siffror är dock inte köpkraftsjusterade. Därför måste vi först dividera med 18 000 med Sveriges PPP-faktor 1,4. 18 000/1,4 är 12 857 kronor. På ett år blir det 154 286 kronor. I pund (sajten globalrichlist.com är brittisk) blir det 15 836. Men den lönen tillhör du den 7,65 procenten i världen med högst inkomst. Även köpkraftsjusterat består världen alltså till helt övervägande del - drygt 92 procent - av människor som arbetar under slavliknande förhållanden, enligt de som för fram denna retorik.

För att få en bild av hur mycket människor tjänar runt om i världen kan det vara nyttigt att studera hur Världsbanken delar upp världens länder, vilket presenteras i nedanstående tabell.⁶⁸

Genomsnittliga inkomstnivåer

Kategori	Snittinkomstspann, dollar per år ⁶⁹
Låg inkomst	Upp till 1 025
Lägre medelinkomst	1 026-4035
Högre medelinkomst	4 036-12 475
Hög inkomst	12 476 eller mer

Källa: Världsbanken.

Detta innebär att de allra flesta människorna i världen skulle det innebära en mycket stor välfärdsvinst - en mångdubbling av den absoluta materiella levnadsstandarden - att flytta till Sverige och arbeta för 10 000 kronor i månaden.

Man kan hävda att den relativa levnadsstandarden är viktigare, i det nya landet. Och att de icke-materiella aspekterna är så viktiga att välfärdsvinsten inte väger tyngre. Men det är inte det argumentet som förs fram. I stället är det bröstitoner som dominerar.

I januari 2013 frågade s-ledaren Stefan Löfven, med sedvanligt skicklig men ack så ytlig retorik, om det finns "låglönebarn som behöver låglönebljor?"⁷⁰ Motfrågan är: tror Löfven att somalier i Somalia över huvud taget har råd med det vi kallar bljor?

Om vi inte lyckas höja sysselsättningsgraden för personer från länder som Somalia finns det stor risk för att den svenska öppenheten - ett av världens mest generösa asylmottaganden och OECD:s mest liberala arbetskraftsinvandring - kommer att förlora stödet hos allmänheten. Och då kommer långt färre människor att kunna ta sig från exempelvis Somalia till Sverige. Diskussionen handlar alltså inte låglönebljor eller inte, utan om bljor eller tygtrasor.

Lasse Thörn på LO:s arbetslivsenhet uttrycker sig i samma artikel så här: "Vi ska inte ha arbetande fattiga i Sverige, personer som jobbar heltid men ändå inte kan försörja sig."⁷¹

⁶⁶ <http://www.globalrichlist.com/>

⁶⁷ <http://www.globalrichlist.com/>

⁶⁸ <http://data.worldbank.org/about/country-classifications>

⁶⁹ BNI per capita (Atlas-metoden).

⁷⁰ Reuterskiöld 2013.

⁷¹ Reuterskiöld 2013.

Det går alltså bra för Thörn att ha fler arbetande fattiga i andra länder, bara de inte är i Sverige. Det resonemanget innebär att Thörn tycker det är bättre för någon att leva i Somalia för 450 köpkraftsjusterade kronor, än i Sverige för 9 000 kronor, trots att de skulle få det tjugo gånger bättre här. Arbetande fattiga i resten av världen är bra, så länge de inte tränger in över gränsen. Små svenska inkomstskillnader går före utjämnning av globala klyftor.

Thord Ingesson, också han från LO, säger i Svenska Dagbladet, angående bärplockande arbetarkraftsinvandrare att "[de] flesta, nästan alla som kommit hit, har fått en lön som understiger kollektivavtalet. Det personliga lidandet har ökat."⁷²

En person som kommer till Sverige för att arbeta och tjänar mångdubbelt mer än hemma - justerat för skillnader i prisnivå mellan länderna - lider alltså. Bara för att personen i fråga tjänar mindre än infödda svenskar gör i snitt. Och just bärplockare, som Ingesson tar upp, är säsongarbetare som arbetar här och konsumerar merparten av pengarna hemma, vilket gör att lönen blir ännu mycket högre för dem.

Tänk om en svensk åkte till Island ett halvår och rensade fisk för 200 000 kronor i månaden och att snittlönen där var 500 000 kronor. Skulle denna person då lida, bara för att hen tjänar mindre än isländarna i snitt? Det är precis vad det handlar om, fast tvärt om: människor som under några veckor eller några månader åker till ett land som är många gånger rikare än deras eget och tjänar ihop lika mycket pengar som de skulle tjäna på ett halvt eller ett helt år hemma.

Arbetarrörelsens retorik är antingen ett uttryck för okunskap om hur livet ter sig i fattiga länder eller så är det en medvetet vilseledande retorik som syftar till att ge facket tillbaka makten att upprätthålla sin kartellfunktion, och kontrollera flödet av människor in på den svenska arbetsmarknaden. Den svenska inkomstjämligheten går före drastiska ökningarna av mänsklig välfärd och minskade globala inkomstskillnader.

Ett annat slagordsmässigt motargument från arbetarrörelsen är "vi ska konkurrera med kunskap, inte med låga löner." Fredrik Reinfeldt är inte sen att haka på med: "I Sverige sänker vi inte löner, vi höjer dem."

Det är ingen som tror att det ska uppstå några låglönejobb i den konkurrensutsatta tillverkningsindustrin. Dels är jobben där för få för att göra någon substantiell skillnad i den övergripande sysselsättningsstatistiken och dels finns det knappast något konkurrensmässigt utrymme för sådana jobb. I stället handlar det om jobb i en tjänstesektor som riktar sig till hemmamarknaden, i företag som inte är utsatta för konkurrens från andra länder. Möjligen handlar det också om att öppna upp för jobb som vi är ovana vid i Sverige.

Låt oss gå tillbaka till citaten från Thörn, Ingesson och Löfven ovan om blöjor, personligt lidande och folk som inte kan försörja sig. De ter sig absurda, såväl historiskt som internationellt.

Som vi såg i på sid 11 har Sverige minst andel låglönejobb i hela EU. Låg lön definieras här som mindre än två tredjedelar av medianlönen. Låt oss gå tillbaka i historien och se när medianlönen i Sverige låg på två tredjedelar av dagens. BNP per capita i Sverige låg år 2012 enligt SCB på runt 372 000 kronor. Två tredjedelar av det är 249 000. Den BNP:n per capitan nådde vi mellan 1986 och 1987.⁷³ Inte hade svenskar i allmänhet svårt att försörja sig i mitten av 1980-talet. De hade nog råd med blöjor och upplevde nog inte "personligt lidande" så där i största allmänhet.

Två tredjedelar av svensk medianlönen ger som sagt också en mångdubbelt bättre levnadsstandard än i de fattiga länder varifrån många människor kommer till Sverige numera. Men man behöver inte åka så långt bort för att hitta människor som lever på en mycket lägre inkomstnivå. I Portugal går gränsen vid låg lön på 3,4 euro i timmen, och i Bulgarien vid en euro i timmen (dessa summor är dock inte köpkraftsjusterade).

⁷² Stiernstedt 2013.

⁷³ Källa: Ekonomifakta.se. 2012 års priser.

Vi ska också komma ihåg att jobb med lägre löner inte är något man kommer att vara fast i för evigt. Vi såg hur skillnaden i sysselsättningsgrad för utrikes födda varierade kraftigt med antalet vistelseår i Sverige, och att merparten av skillnaden i sysselsättningsgrad äts upp med tiden. Det beror på att människor lär sig språket och kulturen, kanske skaffar sig en utbildning och lite erfarenhet från arbetslivet genom någon tillfällig anställning, och helt enkelt får ett humankapital som gör dem mer anställningsbara.

På samma sätt kommer låglönejobb inte att vara permanenta, utan de kommer att vara en språngbräda in på arbetsmarknaden. Precis som skillnaden i sysselsättningsgrad minskar kraftigt över åren kommer skillnaden i lön att göra det. Det är nämligen samma mekanism som verkar när det gäller sysselsättning och lönebildning.

I underlagsrapport till den parlamentariska Socialförsäkringsutredningen, ledd av Irene Wennemo, tidigare chef för arbetslivsenheten på LO, skriver fyra sociologer om att lönestrukturen på svensk arbetsmarknad har varit mer stabil än vad förvärvsfrekvensen för olika befolkningsgrupper har varit.

Som helhet tycks lönestrukturen vara mer stabil över tiden än vad förvärvsfrekvensen i olika grupper av befolkningen är. Det betyder i så fall att förskjutningar i efterfrågan på olika typer av arbetskraft framför allt tar sig uttryck i skiftande förvärvsfrekvenser i skilda kategorier.⁷⁴

Det är "byråkratiska" för att förändringen på arbetsmarknaden har gjort det väldigt svårt för många med begränsade kvalifikationer att få ett jobb. Och det beror på att lönerna inte har anpassats till de nya produktionsförutsättningarna. Den jämlika lönestrukturen har behållits, samtidigt som såväl spridningen i humankapital som skillnaderna i produktionsförutsättningar har ökat dramatiskt. Resultatet är att en stor andel av befolkningen inte arbetar. En oproportionerligt stor andel av dessa är utrikes födda.

Vi har valt utanförskap i stället för låglönejobb.

I stället för att släppa in människor på arbetsmarknaden direkt håller vi dem utanför i hoppet om att kunna lyfta upp dem över tid. Det kanske var möjligt förr, med en annan arbetsmarknad och en annorlunda sammansatt befolkning. Numera är det dock svårare, eftersom förutsättningarna har förändrats.

Det finns också tecken som tyder på att invandrare faktiskt vill jobba till en lägre inkomst än vad fackförbunden anser är den rimligaste lägstanivån. Så skulle man i alla fall kunna tolka resultatet i en uppsats av sociologiprofessorn Mikael Hjerm, som jämförde inkomstnivåerna mellan invandrarföretagare och anställda invandrare. De företagande invandrarna hade lägre inkomst än de anställda, och endast marginellt högre inkomster än arbetslösa invandrare. Hjerm skrader inte heller med orden när det gäller krocken mellan den svenska samhällsmodellen och migrationen:

"Hela den socialdemokratiska välfärdsstaten måste kritiskt granskas när det kommer till dess förmåga att integrera invandrare i samhället."⁷⁵

Migration är förmodligen det mest effektiva vapnet när det gäller att minska de globala inkomstskillnaderna. Dessa är långt mycket större än de svenska. För att vi ska kunna bidra till minskade inkomsterskillnader internationellt måste vi dock öka inkomstskillnaderna nationellt. Det är bara att välja.

⁷⁴ Le Grand med flera 2013, s 29-30.

⁷⁵ Hjerm 2004.

Sammanfattning och reformer

Det finns mycket som kan göras för att förbättra den svenska integrationen. Den svenska arbetsmarknaden måste reformeras så att även den svaga får plats, bostadsmarknaden måste lättas upp så att fler kan få möjlighet till egen bostad och kommuners arbete med mottagande måste förbättras. Baserat på rapportens innehåll följer nedan några av de reformer som skulle ge fler utrikesfödda en möjlighet till ett bättre liv i Sverige.

Arbete:

- Ändra konfliktreglerna på arbetsmarknaden så att det blir möjligt även för lågproduktiva att hitta ett jobb.
- Ändra bidragsstrukturerna och mildra avtrappningen av dem när man börjar arbeta, så att det lönar sig att ta ett arbete, även till en lägre lön än idag.
- Sänk skatten på arbete, särskilt på låga inkomster.
- Ta bort möjligheten för nyinvandrade att tillgodogöra sig föräldraledigheten i efterhand.
- Inför möjlighet att ta CSN-lån för körkort. Det är inget bidrag utan ett sätt att ge människor lån för att kunna höja sitt humankapital då många arbeten kräver körkort.

Kommuner och mottagande:

- Marknadshyror och avregleringar på bostadsmarknaden skulle dels leda till att fler bostäder byggs, men också att prissättningen bättre skulle matcha arbetsmarknaden.
- Kommunanvisningarna bör ske på arbetsmarknadsgrund, inte på basis av tillgängligheter på bostäder.
- Jobbfokusen i mottagandet bör öka. Incitamenten för nyanlända att aktivera sig, såväl vad gäller introduktionsprogrammen som i arbete, bör bli starkare. Kvaliteten på introduktionsprogrammen bör öka.
- Den totala processtiden bör förkortas. Ett genomsnitt på över 400 dagar från ansökan till sista beslut är fortfarande för lång, passiviserande tid. Frågan är om det finns möjlighet att snabba upp processen utan att ge avkall på rättssäkerheten.

Referenser

Afzali, Zulmay (2013), "Det finns ingen möjlighet att integrera så många människor", Newsmill, den 8 februari <<http://www.newsmill.se/node/49056>>

AKU, arbetskraftsundersökningen, databas hos SCB. <http://www.scb.se/Pages/Product___23262.aspx>

Attström, Karin (2007), Discrimination against Native Swedes of Immigrant Origin in Access to Employment : A research study on Stockholm, Malmö and Gothenburg, utilizing the ILO discrimination practice testing approach. ILO, International migration papers 86E. Geneva: International Labour Office. <<http://www.temaasyl.se/Documents/Organisationer/ILO/ILO-diskriminering%20pa%20arbetsmarknaden.pdf>>

Banerjee, Abhijit, B. & Esther Duflo (2011), Poor economics: A radical rethinking of the way to fight global poverty. New York: PublicAffairs.

Bergh, Andreas (2007), Den kapitalistiska välfärdsstaten. Stockholm: Ratio.

Bertelsmann Stiftung (2011), Sustainable Governance Indicators 2011. <www.sgi-network.org>

Bevelander, Pieter (2000), Immigrant Employment Integration and Structural Change in Sweden, 1970-1995. Almqvist & Wicksell, Lund: Lund studies in economic history.

Bolling, Anders (2013), "Världens orättvisor in på knuten". Inlägg på Framstegsbloggen, den 28 februari. < <http://www.dn.se/blogg/framstegsbloggen/2013/02/28/varldens-orattvisor-in-pa-knuten/>>

Calmfors, Lars (2013), "Dokumentären vilseleder om lönerna". Dagens Nyheter, den 26 februari <http://www.dn.se/ledare/kolumner/dokumentaren-vilseleder-om-lonerna>

Carlsson, Magnus & Dan-Olof Rooth (2006), Evidence of ethnic discrimination in the Swedish labor market using experimental data. IZA Discussion Papers 2281, Institute for the Study of Labor (IZA). <<http://ftp.iza.org/dp2281.pdf>>

Carlsson, Magnus & Dan-Olof Rooth (2007), "Etnisk diskriminering på svensk arbetsmarknad - resultat från ett fältexperiment". Ekonomisk Debatt, årgång 35, nr 3, sid 55-68.

Clemens, Michael A. (2011), "Economics and emigration: trillion-dollar bills on the sidewalk?" Journal of Economic Perspectives, volym 35, nr 3, sommaren, sid 83-106.

Demker, Marie (2010), "Svenskarna blir alltmer positiva till invandrare". Dagens Nyheter, 24 maj. <<http://www.dn.se/debatt/svenskarna-bli-alltmer-positiva-till-invandrare>>

Ekberg, Jan & Mats Hammarstedt (2002), "20 år med allt sämre arbetsmarknadsintegrering för invandrare", Ekonomisk Debatt, årgång 30, nr 4 sid 343-353.

Eriksson, Stefan (2011), Utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden. Bilaga 4 till LU2011. <www.regeringen.se/content/1/c6/15/67/80/4e37a363.pdf>

Europeiska kommissionen (1997), Racism and xenophobia in Europe. Eurobarometer opinion poll nr 47.1. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_113_en.pdf

Europeiska kommissionen (2012), Awareness of home affairs. Eurobarometer 380. <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_380_en.pdf>

Frykhammar, Kjell, Tommy Björk, Kajsa Lindell & Pär Lundqvist (2012), Fakta om löner och arbetstid. Stockholm: Svenskt Näringsliv.

Global Commission on International Migration (2005), Migration in an interconnected world: New directions for action. Report of the Global Commission on International Migration.

Hjerm, Mikael (2004), "Immigrant Entrepreneurship in the Swedish Welfare State". *Sociology*, volym 38, nr 4, s 739-756, oktober.

Holmberg, Sören & Jörgen Weibull, Svenska trender 1986-2009. Göteborgs universitet, SOM-institutet. http://www.som.gu.se/digitalAssets/1311/1311402_svenska-trender-1986-2009.pdf

Integrationsverket (2006), Rapport Integration 2005. <<http://mkc.botkyrka.se/bibliotek/integrationsverkets-publikationer/2006-2>>

Jansson, Li (2013), Reformen för en träffsäker arbetsmarknadspolitik. Svenskt Näringsliv, den 18 mars. <http://www.svensktnaringsliv.se/multimedia/archive/00036/Reformf_rslag_6_Ref_36059a.pdf>

Joyce, Patrick (2013), Delaktighet i framtiden - utmaningar för jämställdhet, demokrati och integration. Statsrådsberedningen: Delutredning från Framtidskommissionen, 14 februari.

Le Grand, Carl, Ryszard Szulkin, Andrey Tibajev & Michael Tåhlin (2013), Vid arbetslivets gränser Sysselsättning, matchning, barriärer 1974-2010. Underlagsrapport nr 12 till den parlamentariska socialförsäkringsutredningen (S 2010:04)

Lindbeck, Assar & Dennis J. Snower (1988), *The Insider-Outsider theory of employment and unemployment*. Cambridge, MA: MIT Press.

Lundborg, Pär (2012), En ekonometrisk analys av minimilönernas effekter på flyktinginvandrades arbetslöshet, Underlagsrapport till Konjunkturinstitutet, november.

< <http://www.konj.se/download/18.768d17ac139d0d0248f2990/Underlagsrapport-ekonometrisk-analys-av-minimilönernas-effekter-pa-flyktinginvandrades-arbetsloshet.pdf>>

Migrationsverket (2013), Årsredovisning 2012. <<http://www.migrationsverket.se/download/18.43648b4513b902d4269732b/%C3%85rsredovisning+2012.pdf>>

Norberg, Johan & Fredrik Segerfeldt (2012), Migrationens kraft - därför behöver vi öppna gränser. Stockholm: Hydra Förlag.

Neumark, David & William L. Wascher, Minimum Wages. Cambridge, MA: MIT Press.

NUTEK (2008), Invandras företagande: En statistisk beskrivning av utlandsföddas företagande i Sverige. December. Stockholm: Verket för näringslivsutveckling och teknikutveckling.

Petersson, Bo (2005), "Facket får lära sig leva med lönekonkurrens." Dagens Industri, den 7 december.

Regeringen (2009), Nyanlända invandras arbetsmarknadsetablering - egenansvar med professionellt stöd. Prop. 2009/10:60.

Reuterskiöld, Annie (2013), "Stefan Löfven sågar Reinfeldts förslag". Expressen, den 25 januari. <<http://www.expressen.se/nyheter/stefan-lofven-sagar-reinfeldts-forslag/>>

SCB (2009), Integration - utrikes födda på arbetsmarknaden. Integration: rapport 2. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

SCB (2012), Befolkningens utbildning och sysselsättning 2010. Statistiska Centralbyrån, Statistiska meddelanden, UF 84 SM 1201, 27 juni http://www.scb.se/Statistik/UF/UF0506/2012A01/UF0506_2012A01_SM_UF84SM1201.pdf Avläst den 5 februari.

Schell, Carl Otto, Reilly, Marie, Rosling, Hans, Peterson, Stefan & Ekström, Anna Mia (2007), "Socioeconomic determinants of infant mortality: A worldwide study of 152 low-, middle-, and high-income countries". Scandinavian Journal of Public Health no 35 pp 288-297.

Sides, John & Jack Citrin (2007), "European opinion about immigration: the role of identities, interests and information". British journal of political science nr 37, s 477-504.

Skedinger, Per (2005), Hur höga är minimilönerna?. IFAU rapport 2005:18. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.

Skedinger, Per (2008), En exkluderande arbetsmarknadsmodell? Den svenska arbetsmarknadens trösklar i ett globalt perspektiv. Underlagsrapport nr 24 till Globaliseringsrådet.

Statskontoret (2012), Etableringen av nyanlända - En uppföljning av myndigheternas genomförande av etableringsreformen. Missiv, diarienummer 2010/233-5, 13 juni. <<http://www.statskontoret.se/publikationer/2012/etableringen-av-nyanlanda-en-uppfoljning-av-myndigheternas-genomforande-av-etableringsreformen/>>

Stiernstedt, Jenny (2013), "Jobben sådana som vi inte vill ha i Sverige", Svenska Dagbladet, den 4 februari. < http://www.svd.se/nyheter/inrikes/manga-jobb-ar-sana-vi-inte-vill-ha-i-sverige_7885958.svd>

Svensson, Jakob & Reinikka, Ritva (2004), "Local capture: evidence from a central government transfer program in Uganda". The Quarterly Journal of Economics, maj, vol 119, nr 2, sid 679-705.

UNDP (2009), Overcoming barriers: human mobility and development. 2009 Human Development Report. New York: United Nations Development Program.

Åslund, Olof, Lena Hensvik och Oskar Nordström Skans (2009), Seeking similarity: how immigrants and natives manage at the labor market. IFAU Working Paper 2009: 24. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.

migro